

Kaiwo Mahikai Na Markusi

Kaiwo dedung we Kaiwo Mahikai na Markusi

Kaiwo Mahikai finina mani Seng Allai dohonai we manei wonong fino Markusi. Reantenang mani Markusi soio, “Kaiwo Mahikai kariri Yesus Kristusi Allai ne Kaisungfoi” finana. Na Kaiwo Mahikai nina mani deinawi kariri Yesusi we I mani inontarai yurai niari fi bitoya tuti wemambiriu. Ne mambiriufai deinawiai na ne deunau toa wau tuti na ne mambiriu data nuaninu kerira wauni, tuti na ne feriri sasari wau. Yesusi deinawi ne taraifoai weKaisung Inontarai, I dohong ne taraifoai ambori inontarai ekaharai weru sasarinei.

Kaiwo kariri Yesusi na buku nini, soi kaririai na kasau tuti parai. Deisaha kariri fi bitoya Yesusi niari fo mae fi deyoa fo tuti deunau fo kutea terai. Reantenang mani, deisaha kutea kariri Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi, kariri Yesusi webaptisifo, tuti kariri Saminseni weanggarifo. Buku Markusi nini, kaiwoariri fuba ne, deiriri kariri Yesusi fi dohona fo, amani kariri niari inontarai ebeng tuti kariri ne fi deunauwai. Markusi robong rea mani, deisaha kariri fi fuba Yesusi sodairai na ne minggu wefuiai na nunei nei. Fi fiabai mani, kariri sau na aitafoai tuti suwi na marareha rorong fo aha ma fo.

Na arawang beiru na rea pari fo na buku nini mani finani kiai wiro mano soi buku Markusi dino soi neng kaha mae, inontarai siai dino soi ne.

Kaiwo na suratinei deto kutuai toninai:

1:1-13 Kaiwo reantenang.

1:14-9:50 Yesusi da deunau tuti niari fi bitoya na inontarai Galilea fosa.

10:1-52 Yesusi da na Galilea to Yerusalemi.

11:1-15:47 Rahida minggu wefuiai na Yerusalemi tuti munue watai rurama fo.

16:1-8 Yesusi suwi na marareha rorong foi aha fo.

16:9-20 Yesusi dariai we ne inontaraifosa tuti dautai to rorafaisi.

Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi meine-nang rang weo Yesusi

(Matiusi 3:1-11; Lukasi 3:3-16; Yohanesi 1:19-28)

¹ Kaiwo Mahikai kariri Yesus Kristusi, Allai ne Kaisungfoi, ainina. ² Amani Allai medu we ne Kaisungfoi, tuti nabi Yesayai soi kaririaia, ampafe dotu tonina:

“Yemi nehu inontaraio kia nehu kaiwone manei, da foni Wau.

I ambori meinenang nemu rangfoi we Wau.”*

³ “Inontarai nani da sahu pampang na katai wekamamiei minano foi,

doyo ‘Memainenang rang beng feai we Sempaisi,

tuti menaria mimoya wei.”*

⁴ Kariri kaiwo nanai fa, Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi kiawariaifa na katai wekamamiei minano foi tuti wiuwu kaiwofo, deyo, “Metarabera mea weru mene sasariwa tuti mewebaptisi, ambori Allai feriri mene sasariwa.”

* **1:2** Maliaki 3:1 * **1:3** Yesayai 40:3

⁵ Kaiwasafoi kiai na nu Yudea foi tuti na bendari Yerusalemi era we Yohanesia. Era ma eteiai ene sasarifo tuti webaptisisa na waya Yardeni.

⁶ Yohanesi nini ne ansung satara fo beng kaha, mae na fiahung unta nuwawuru, tuti ne aikapurufi na andowa rerawa, toyari nabi na fafongfa fosa ene ansung etatara fo. Ne fidangfo mani manggofuni tuti aniwa ne maing terai. ⁷ Neo kaiwo medura fininai, “Katu wori manei da tua yau ma. I fiebai sewa yau tuti we irehu ne wai sapatu fo terai ki, wiro imai we inari finana kaha. ⁸ Iwebaptisi mea na mereha wape i ambori webaptisi mea na Nuaninu Mirarebana foi ki.”

Yohanesi webaptisi Yesusi

(Matiusi 3:13-17; Lukasi 3:21-23; Yohanesi 1:32-34)

⁹ Na rabuang bo Yohanesi medu we kaiwasa bitoya foi nani, Yesusi da na bendari Nazareti na nu Galilea foi ma tuti Yohanesi webaptisi i na waya Yardeni foi. ¹⁰ Na tatofang kutu Yesusi kiawariai na mereha rorongfe meai nanai, deti rorafaisi tifai tuti Allai Nuaninunei ne tarai we-muntung manei sea na rorafaisi meu minohi sauwi. ¹¹ Mayeai tarao Allai raofuifoi medu na rorafaisi meu deyo, “Wau mani nehu Kaisung enehuwawuti fi di Wau. Wau ka enehurorong fine.”

Saminseni weanggarari Yesus we sawa

(Matiusi 4:1-11; Lukasi 4:1-13)

¹² Na tatofang kutu nanai kontaio Allai Nuaninufi demi Yesusi da to katai wekamamiei minano foi. ¹³ Niayai na nanai rahida piaru mae Saminseni weanggariri. Andowa fuba ahumi kaha fosa

enayai riati na nanai tuti wewai fiatari na fi do-hong wea fo na nanai.

*Yesusi ne kaiwo reantenang
(Matiusi 4:12-17; Lukasi 4:14-15)*

¹⁴ Mayeai Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi, etafuria wiatai na aitamu rorong fo. Amani, Yesusi da to nu Galilea foi, tuti wiuwu Allai ne Kaiwo Mahikai fo na nanai. ¹⁵ Yesusi medu deyo, “Rahida metamang wea fe mai ampa, rahidao Allai da ma we weMananu fe kikeu ampa. Metarabera mea weru mene sasariwa tuti meroaso Allai ne Kaiwo Mahikai ne.”

*Yesusi sahu manggaerang mana itorariati
(Matiusi 4:18-22; Lukasi 5:1-11)*

¹⁶ Rahida Yesusi da na nafarengfo na ruru Galilea foi nanai, detio manggaerang mandu, mambetahatui suruine, amani Simoni tuti Andareasi. Deti suru we umung erangfoi we utafu diang. ¹⁷ Ainanaya Yesusi medu we suru deyo, “Mura ma, muraria yau, ambori mutafu diang ahang kaha mae yeunau muru we mutafu inontarai we yau.” ¹⁸ Na tatofang kutu nanai kontaio uwaramipa erangfo watai mae urariati. ¹⁹ Yesusi da paria aha mani, deti mambetahatui mandu aha, uminohi na une wafoi mae uria une erangfo. Mambetahatui nani suru mani uwonomi fino Yakobusi tuti Yohanesi, uru mani Zebedeusi ne arikang suruine. ²⁰ Anseung ahang kahai mae Yesusi dutang suru kontai. Ampafe utubapa utamamifo tuti mano erufi we sitoru fosa na wa emungfi nai foi, uraria Yesusi.

*Yesusi data nuaninu karira manei weru inontarai manei na munu agama rorong fo
(Lukasi 4:31-37)*

²¹ Yesusi tuti ne inontarai diri sitoru fo itora wa sobu bendari Kapernaumi foi. Na rahida Sabati da aha ma foi Yesusi da to Yahudifosa ene munu agama foia deunau Allai ne Kaiwo Mahikai foi we kaiwasa bitoya foi. ²² Kaiwasa etarami ne aunaufe nanisa epapuhung paria we deunau toa fo. Weo Yesusi deunau kariri mano wemambiriu paria we deunau tonana, wiro deunau toyari kaiwo batangno ene mantaunau Kaiwo Musai soi fosa emadura fo kaha.

²³ Na siari nanai kontaio inontarai nuaninu karira dohoni manei suai to munu agama foi tuti bibe sahu deyo, ²⁴ “Yesuse, inontarai Nazareti wa waune, bo nari fiani we amea ne? Ro ma weo bohong amea ameworua ne? Amewaitawanai we mandoni di wau, wau mani Mano Murarebanai, na Seng Allai ma fi di wau.” ²⁵ Manamo Yesusi somara nuaninu karira foi deyo, “Nemuboru, ro to woriai weru inontarai nini.” ²⁶ Ainanaya nuaninu karira foi dotapa inontaraifo awewiatai tuti bibe mambiriu beyari mayeai da to boriei weruria. ²⁷ Kaiwasa na nana foi kiai epapuhung paria we fi ewatioai nanai, ampafe etutang waw-erasa eteyo, “Ke! Fianai ainina? Kaiwo aunau waworu fine. Na mambiriufo demi nuaninu karira fosa era to boriei tuti nuaninu karira fosa etohong kaririai.” ²⁸ Ampafe kaiwo kariri fianai aino Yesusi niari fo, anseung ahang kahai mae dafai wari nu Galilea foi sentenang.

*Yesusi niari inontarai emaninang bitoya ebeng
(Matiusi 8:14-17; Lukasi 4:38-41)*

²⁹ Yesusi tuti ne inontarai diri sitoru fo itora weru munu agama Yahudi foi, itora to Simoni tuti Andareasi une munufoia. Yakobusi tuti Yohanesi ura kontai riatai. ³⁰ Na munufoi Simoni niong wiwini meninang rirora wiatai na ne fatafoi. Na siari Yesusi tuti ne inontaraifo sitoru itora wafui nanai, inontarai manei deikaririai we Yesusi kariri wiwingfoi we meninangfo. ³¹ Ampafe Yesusi da wa yu na wiwingfoi warangfo tuti fi-atari doabariria. Na tatofang kutu nanai kontaio maninangfoi niai, tuti wiwingfoi doabariri da wa wesarawiri wesa.

³² Wofoi sawaia de weayewia nanai, kaiwasa eha inontarai maninang bitoya tuti mano inggira dohonsa fosa we Yesusi ma. ³³ Ampafe kaiwasa fuba na bendarifoi efanduhisa na munufoi re-fongfo. ³⁴ Ainanaya Yesusi niari kaiwasa fuba esodai mai maninang bong foi nanisara ebeng tuti data nuaninu karira bitoya weru kaiwasa nuaninu karira dohonsa fosa. Kontai Yesusi yoa we inggirafosa emadu kaha, we ewaitawang kariri i mani mandoni dine fefe.

*Yesusi kiorang mai bendari na nu Galilea foi
(Lukasi 4:42-44)*

³⁵ Kameai nanai mamantiti siarifo mae, Yesusi fiononami weru munufoi, da to katai manano na bendari dereung do boriei fo awa wenadi nayai. ³⁶ Wape Simoni tuti ne maniwowirifosa etoari meai era esera riati. ³⁷ Eserawa esobui nanai, emadu wei eteyo, “Daie, kaiwasanei kiai esera we wau.” ³⁸ Manamo Yesusi yoa deyo, “Mera ma tara

to fong kariri tara weafo to bendari watai kefang na ninaifa ne, we ikorang nayai, weo finanai aino ira weai ma ne.” ³⁹ Ampafe Yesusi da mai katitai na nu Galilea foi tuti kiorang na munu agama Yahudi fo, kontai data nuaninu karira bitoya weru inontarai nuaninu karira dohonsa fosa.

Yesusi niari inontarai meninang kusta manei denteng

(Matiusi 8:1-4; Lukasi 5:12-16)

⁴⁰ Ainanaya inontarai meninang kusta manei da we Yesusi ma, disangkapa awebuka na Yesusi arongreafo, mae dutani deyo, “Daie, wau we-mambiriu ne, maya mani, nari yau yenteng weru nehu maninangnei.” ⁴¹ Yesusi aro inontaraifo paria ampafe suba warangfoa wa sauwi tuti medu wei deyo, “Yo, imaya. Bonteng to!” ⁴² Tatofang kutu nanai kontaio maninang kusta foi niai werui tuti dentengna. ⁴³ Ainanaya Yesusi demi da wa tuti deretawani deyo, ⁴⁴ “Aromuoai! Wiro boiriri fi inari ninai weo inontarai siai manei fanai, mae ro to imamifoia tuti butani we deti kariri nemu taraiwai we bontengna wa. Mayeai bohong korbanifeai we Allai we nemu bontengna wa kariri fianai aino Musai soia fo. Nana mani deinawiai we kaiwasa bitoya foi we bonteng ampa.” ⁴⁵ Manamo inontaraifo da wa deiririai we kaiwasafoi kariri fianai aino sodairai nanai, paria wedaya kaiwasa bitoya era weia. Ampafe Yesusi da parai to bendarifo ahang kaha, mae niai na bendari dereung do boriei fo. Tonanai wape kaiwasa bitoya na doni kontai era weia.

2

*Yesusi niari inontarai fiaya manei denteng
(Matiusi 9:1-8; Lukasi 5:17-26)*

¹ Rahida beiru teai aha mani Yesusi daraberahi to bendari Kapernaumi. Ampafe inontarai etaramioai we Yesusi da wa minohi na ne munu minohi nai fi fo. ² Ampafe kaiwasa bitoya era wa etira paraia wiwo katai fea watai arora kaha. Rahutu borong fo kontai wiwo weai watai arora kaha. Ainanaya Yesusi medu Allai ne Kaiwofo we deunausa nayai. ³ Yesusi doa medu tonanai mae, inontarai itowemana itoha wefiaya manei we Yesusia. ⁴ Manamo kaiwasa bitoya karerai ampafe wiwo itora kefang Yesusi afui kaha. Ampafe itoha wefiayafoi itorautai tutiri na tehi to munu wowongfo ayai. Ainanaya itotota munu nuwowongfo weai tete Yesusi doa naya fo, mayeai itotu wefiayafoi tuti andaung wiatai nai foi aweu wiatai na Yesusi arongreafo. ⁵ Yesusi detio enari tonanafo deitawanai we eroasofo fuba paria, ampafe medu we inontarai fiaya foi deyo, “Kaisungne waune, yeiai nemu sasarifi ampa.” ⁶ Mantaunau Kaiwo Musai soi fo maneiru teaio eminohi na nana fosa enemitituaitai na enemirorong eteyo, ⁷ “We fiani inontarai nini medu tonana? I deibera Allai, weo mandoni dino biriu we deiai sasari fine? Seng Allai mantauni terai.” ⁸ Na kutu siari nanai kontaio Yesusi deitawang enemirorongfoi ampafe medu wesa deyo, “Todonie menemitituaitai tonanai na menemirongwai nina? ⁹ Doni aino mawa ne: imadu yeyo, ‘Yeiai nemu sasarifi ampa,’ ete yeyo, ‘Boabari wau, ka

nemu andaungwai, tuti roa,' ne? ¹⁰ Wape yeinaw-iai we mea, na yohong inontarainei denteng tonina ne, ambori mewartawanai weo na nunei ninai, Kaisung Inontarai nei andino ne mambiriu we dei ai sasari fine."

Ainanaya Yesusi medu we inontarai fiaya foi deyo, ¹¹ "We wau mani, imadu mau yeyo, boabari wau, ruai nemu andaungwai, ro to nemu munufoia." ¹² Na kutu nanai kontaio inontaraifo doabariri, yuai ne andaungfoi tuti da to boriei na kaiwasa bitoya foi euremireafu. Kaiwasa fuba ewati fitantumafe nanisa kiai epapuhung paria, ampafe etaparanding Allai. Emadu eteyo, "Ke! Fianai kawaria nina? Ne toninane wiro tawatioai na wea kaha rai."

*Yesusi sahu Lewi we dariati
(Matiusi 9:9-13; Lukasi 5:27-32)*

¹³ Yesusi daraberahi to nafareng ruru Galilea foi aha. Na wanai kaiwasa bitoya era weia tuti deunaua. ¹⁴ Mayea Yesusi da nariai aha mani deti inontarai fianduhi doi pajaki we parenta Kaisari fo manei, minohi na munu pajaki foi, wonong fino Lewi. I mani Alfusi ne kaisung dine. Yesusi medu weia deyo, "Ro ria yau." Anseung ahang kahai mae Lewi doabariri tuti daria Yesusi. ¹⁵ Yesusi da wa minohi dampi na Lewi ne munufoi nanai, mano efanduhi doi pajaki we parenta Kaisari fo efau paria tuti inontarai kaiwasa bitoya foi sahusa we inontarai ewesasari fosa, efanduhisa ria Yesusi kontai na nanai. Ewatai etampi ruhiai ria Yesusi tuti ne inontarai dirisa fosa weo kaiwasa efau paria era riati fefe.

¹⁶ Mantaunau Kaiwo Musai soi fo manehiru teai, na Farisi rabuangfoi, ewati Yesusi we minohi dampi ria inontarai nanisa fo, etutang bera Yesusi ne inontarai dirisa fosa eteyo, “We fianie mene mantaunaufoi dampi ruhiai ria inontarai efan-duhi pajaki we parenta Kaisari foi tuti inontarai ewesasari fosa ninai?” ¹⁷ Yesusi tarao etutang to-nanafo, yoa wesa deyo, “Inontarai etanteng nesa mani etohong we manggarawangnei kaha, mae mano emaninang fosa. Wiro ira ma weo isahu inontarai emararebana fosa kaha, mae ira we isahu inontarai ewesasari nesa.”

*Yesusi ne aunau waworu foi tuti koangno
Yahudi ene agamafo wirowadoang ruhia fanai
(Matiusi 9:14-17; Lukasi 5:33-39)*

¹⁸ Rahida bei Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi ne inontarai mano erariati fosa, tuti inontarai eweFarisi fosa ewepuasa. Ainanaya inontarai manea era ma etutang bera Yesusi eteyo, “We fianie Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi ne inontarai erariati fosa tuti Farisifosa ewepuasa, wape nemu inontarai eraria wau nesa bereri nina?” ¹⁹ Yesusi yoa wesa deyo, “Tofino! Ne tarai kariri mandirau mang foi tuti ne inontarai wenotisa to ne muniara mandirau foi. Na rahida mandirau mang foi minohi riasa nanai ewepuasa rai e?” ²⁰ Wape rahida we mandiraufoi niayai na nanai riasa ahang kaha foi ambori da ma ki, rabuang bonani dino ambori ewepuasa ki. [Tonanai kontai, nina mani inayai riasa ampafe ewepuasa kaha, wape rahidao ambori ira werusa foi da ma ki, rahida nanai aino ewepuasa ki.]

²¹ Manei ne ansung mamu feai tai mani wiro dawa kobuai na ireu aburung waworu fea kaha, weo nana mani ireu aburung waworu fo yabi we ansungfo ambori ansung mamu fo mayabu fo fuba aha. ²² Tonanai kontai we angguri waworu nei mani, wiro ariri to aderi sapi rerawa memo bei kaha, weo angguri weworu foi ambori wiwua wedaya aderi sapi rerawa memo foi tei. Nana mani angguri tibataru, aderi sapi rerawa foi kerirawa. Wape angguri weworu foi ariri tonu aderi sapi rerawa weworu bei kontai.”

Farisifosa etinggai Yesusi we niari fi na rahida Sabati foi

(Matiusi 12:1-8; Lukasi 6:1-5)

²³ Na rahida Sabati bei, amani rahida Yahudifosa erufi nai kaha dine, tetarai we Yesusi era riria romi potang bei, ampafe ne inontarai erariati fosa etetingno potangfoi, etani. ²⁴ Ampafe Farisi manea emadu eteyo, “We fianie nemu inontarai eraria wau wasa enari fi tonana fo na rahida Sabati nei nina? Enari tonana mani etohong roaing kaiwo dotu weduara fo.” ²⁵⁻²⁶ Ainanaya Yesusi yoa wesa deyo, “Finana mani ne tarai to-yari fi Mananu Dauti niari na fafongfa na rahida bo Abiatari weimami fuba foi. Metato kariri kaiwo nana kaha e? Amani i tuti ne mano erariati fosa ewawisi fo, ampafe suai to Sempaasi ne Munufoi afui dangno roti etutang tutirai we Allaia fo tuti dohonai we ne mano erariati fosa etang kontai. Wape finanai, kariri hukum agama foi mani, imami erufi na Sempaasi ne Munufoi saino etang tera ne.” ²⁷ Ainanaya Yesusi medu aha deyo,

“Rahida Sabati nei mani Allai niariri we fiata inontarainesa, wirot niari inontarainesa we etohong kariri rahida Sabati nei kaha. ²⁸ Ampafe Kaisung Inontarai nei weSeng we rahida Sabati nei kontai, [ampafe wemambiriu weo deiriri kariri fianai aino na rahida Sabati nei mani inontarainesa enari fo, tuti fianai aino enari kaha fo].”

3

Na rahida Sabati bei Yesusi niari inontarai warang bei mireha foi denteng
(Matusi 12:9-14; Lukasi 6:6-11)

¹ Na rahida Sabati bei Yesusi daraberahi to munu agama Yahudi foi aha. Inontarai warang bei mireha manei niayai na nana. ² Tuti na nanai inontarai manea euremifo dingga Yesusi weo niari inontaraifoia denteng na rahida Sabati mani, ambori etinggairi, eteyo niari sarawai. Manamo Yesusi deitawang fi enemituata fo. ³ Ampafe medu we mano warang bei mireha nani deyo, “Ro ma boari na fongne.” ⁴ Ainanaya dutang bera inontarai etoari na nana fosa deyo, “Kariri Hukumi Musai soi fo mani, ne doni aino tanari na rahida Sabati fine, tanari ne bengfo ete ne karirafo ne? Tafata inontarai ambori etarang, ete tamunsa re?” Kaiwofo disang inontaraifosa, ampafe manei deiobu kaiwofeai ahang kaha. ⁵ Yesusi kesou, deti maino kaiwasafai sentenang, wape en-erorongfoi fituayai paria kontai we enumikamiei mitubaru fo. Ainanaya medu we mano meninang foi deyo, “Wi waramuwai ma.” Inontaraifo si warangfoi kaririaia, na tatofang kutu nanai kontai warangfoi dentengna. ⁶ Farisifosa ewati

finanafo wirow eparaise kaha, mae era to boriei weru munu agama foi tuti emadu ruhiai ria Mananu Herodesi ne inontarai erariati fosa we ambori emungno Yesusi.

Kaiwasa bitoya foi eraria Yesusi

⁷ Na nanai Yesusi tuti ne inontarai erariati fosa efusuhiai to ruru Galilea foia. Ampafe inontarai bitoya paria na Galilea era ria Yesusia. Wirow kaiwasa na nu Galilea foi tera kaha, mae na katai waroi fo kontai era ma, amani kaiwasa na nu Yudea foi, ⁸ tuti na bendari Yerusalemi, na nu Idumea foi, tuti kaiwasa na Yardeni dereung domurang foi. Kontai kaiwasa na katai watai kahefang na bendari Sidoni tuti Tirusi fo. Kaiwasa nani kiai era we Yesusi ma, we etaramio fianai aino niaria fo fefe. ⁹ Kaiwasafai bitoya karerai, ampafe Yesusi demi ne inontaraifosa emainenang wafeai wei, weo mimeatai we dohonao kaiwasa bitoya foi esawaria doa mimoya kaha fe. ¹⁰ Weo na nanai niari kaiwasa bitoya ebeng, ampafe kaiwasa fuba meninang foi esawasa we ewarami disangso Yesusi ne taraifo. ¹¹ Tuti inontarai nuaninu kerira dohonsa fosa, na doni kontai ewati Yesusi mani, etawai aweu etisangkapa eawemibuka na arongreafo, ebibe esahu, “Wau mani Allai ne Kaisung di wau.” ¹² Wape na tapapa Yesusi sua nuaninu karira fosa we esahu tutiri fanai.

Yesusi diri inontarai ewesuraya mandu erariati (Matiusi 10:1-4; Lukasi 6:12-16)

¹³ Mayeai Yesusi dautai to wiwoi bei tuti sahu inontaraio enerorong dohong we dirisa fosa, tuti inontarai sahusa nanisa era weia. ¹⁴ Tuti diri

ewesuraya mandu na sa we ewerasuli* fosa, dirisa we eweririati. Demisa era wa ewuwu Kaiwo Mahikai ne, ¹⁵ tuti dohong mambiriu wesa ambori etata nuaninu karira fosa.

¹⁶ Inontarai suraya mandu nanisa ewonomi fino, Simoni mano sahui we Petrusi foi, ¹⁷ Yakobusi tuti ne tahatui Yohanesi, uru mani Zebedeusi ne kaisung surui ne. (Inontarai nini suruino sahu suru kontai we Boargenesi amani netawe Kaisung Kadidu.) ¹⁸ Andareasi, Pilipusi, Bartolomasi, Matiusi, Tomasi, Yakobusi (Alfiusi ne kaisungfoi), Tadeusi, Simoni (mano biriu we inontarai Israeli fosa etoa siai weru Romafosa foi). ¹⁹ Tuti Yudas Iskariotio mano ambori dewayang Yesusi foi.

Farisifosa etinggai Yesusi we sobu ne mambiriu ria Barsebuli
(*Matiusi 12:24-32; Lukasi 11:14-23*)

Mayeai Yesusi daraberahi to munu minohi nai foi aha. ²⁰ Na nanai kaiwasa bitoya era aha ma efanduhisa nayai. Kaiwasafoi bitoya paria we-daya Yesusi tuti ne inontaraifosa esobu rahida we etampi kaha. ²¹ Yesusi ne terafosa etaramioai weo Yesus wirow dampi kaha, ampafe eteo era we ehari. Eteyo, “Yesusi toyari we flauwo ampa.” ²² Mantaunau Hukumi Musai soi fosa, mano era na Yerusalemia fosa, emadu eteyo, “Yesusi mani, Barsebuli† amani inggirafosa ene mananufoi donti, ampafe dohong mambiriu wei doni data inggirafosa nina.” ²³ Ampafe Yesusi sahu kaiwasa bitoya foi ma tuti deiriri fiyiwansoafeai

* **3:14** Amani Inong Anatu na Sempaisi. † **3:22** Barsebuli mani, Saminseni wowong siai feai aine.

wesa. Deyo, “Tofino, Saminseneinei data man-tauni ne nuaninu karira ne rai e? ²⁴ Negara bei wiroweboyari kaha mae ebabausa tuti eweaiteta wawerasa, nana mani negara nani doa pampang rai e? ²⁵ Tonanai kontai na munu rorong bei, wiroweboyari kaha mae eweaiteta wesa pampang, nana mani ambori munu rorong bonani wiroweboyari kaha mae eweaiteta wesa pampang kahai ki. ²⁶ Tonanai kontai we Saminseni, masino Saminseni dapa bera mantauni aha mani, ne munu rorong foi tiabau finanai. Nana mani ambori ne mananufu nayai mutu kaha mae wioru ki. ²⁷ Nuaninu karira fosa ene tarai kariri we-wemambiriu manei minohi na ne munufoi. Tuti manei wiroweboyari kaha mae eweaiteta wesa pampang kahai ki. ²⁸ Tarai, imadurai we mea mau yeyo, sasari fuba inontaraine enariri nei kiai Allai deiari ki, tuti eteibera Allai kontai fo, mae sasari tonana nei Allai deiari kontai. ²⁹ Wape eteibera Nuaninu Mirarebana foi mani, na todoni feai kontai fo, tuti eteibera Allai kontai fo, mae sasari tonana nei Allai deiari kontai. ³⁰ Yesusi medu tonanai, we inontarai manea eteyo, “Nuaninu kerira foi sensoni i fefe.”

Yesusi inanai tuti ne tahatuifosa

(Matiusi 12:46-50; Lukasi 8:19-21)

³¹ Mayeai Yesusi inanai tuti ne tahatuifosa era wei ma. Etoari na borieifo, mae etanatu kaiwo ariri we Yesusi afui, ambori da to boriei. ³² Na nanai kaiwasa bitoya paria eminohi wari Yesusi, tuti emadu wei eteyo, “Daie, inamuai tuti nemu

tahatuifosa etamang na borieife fo eteyo emadu ria wau.” ³³ Manamo Yesusi yoa wesa deyo, “Mandoni saino isahusa we nehu ai tuti nehu tahatui ne?” ³⁴ Ampafe seite kaiwasa eminohi wariri foi sentenang tuti medu wesa deyo, “Botia, nehu ai tuti nehu tahatui sai nina. ³⁵ Inontarai mandoni niari kariri nehu Dai Allai ne dawiafo mani, andino isahui we nehu tahatui mang ne, nehu tahatui wiwing ne, tuti nehu ai ne.”

4

Fiyiwansoai kariri mangkafa aibong (Matusi 13:1-9; Lukasi 8:4-8)

¹ Na rahida bei Yesusi da wa deunau na ruru Galilea foi aha. Na nanai kaiwasa katui ahang kaha era wa efanduhisa wariri, ampafe dautai to wafeai awa dewohi nayai, mae kaiwasa bitoya foi minohi na reifo. ² Ainanaya Yesusi deunausa na ne fiyiwansoai bitoya. Na ne aunaufu, medu wesa deyo, ³ “Metarami ma. Weniari romi manei kia aibongfei da wa we sanami. ⁴ Da wa kifa aibongfoi nana mani eai sawai na rangfoi, ampafe romufosa esifo ma etania kiaia. ⁵⁻⁶ Eai kontai sawai na kahofa wekamamiei wowongfo. Aibongfoi sikera sa rerorifo tonanai meai, wape kameaia wofoi piara nanai siamorang aha, weo kahofafo demoyarai we newafo so aweu kaha fefe. ⁷ Eai aha mani sawai na katai weninoi ababo foi, ampafe ninoi ababo foi sifu tamui tuti kehepania memasara ampafe wiro webong kaha. ⁸ Wape aibongfeai aha mani sawai na kahofa beng fea,

ampafe sifu biriayai paria tuti webong beng, do-
hona mani webong bitoya paria, wei wepiareia-
sura (30), wei kontai wepiatoru (60), wei aha mani
wepiaring (100).” ⁹ Yesusi deiriri fyiwansoafoia
kiaia nanai, deituarai aha deyo, “Mewemetarami
mani metaramioai.”

*Yesusi ne mano erariati fosa efeari kariri fyi-
wansoaifoi*

(Matiusi 13:10-15; Lukasi 8:9-10)

¹⁰ Kaiwasa bitoya foi era tateraia. Yesusi mesiri
nanai, ne inontarai ewesuraya mandu fosa tuti
mano erariati fosa, etutani we deikariri kariri fyi-
wansoi nani mani medu kariri fifiani? ¹¹ Ampafe
Yesusi yoa wesa deyo, “Mea mani Allai dohong
awai we mea, we mewaitawang kariri ne weM-
ananu rorong fo tuti fi dediwara fo ampa. Wape
inontarai siai fosa yeunausa na fyiwansoai terai,
¹² ambori, kariri kaiwo nabi Yesaiiai soi fo, amani
dotu tono:

‘Ambori ewatioaia ewati wawurai,
wape etafura kaha.

Etaramioaia etarami wawurai,
wape ewaitawana kaha.

Kaiwone ne tarai tonanai,
ambori wiro etaraberasa we Allai ma
tuti feriri ene sasarifoi fanai.’*,”

*Yesusi medu bau kaiwo kariri fyiwanso
mangkafa aibong foi*

(Matiusi 13:18-23; Lukasi 8:11-15)

¹³ Mayeai Yesusi medu wesa aha deyo, “Metafu
fyiwansoai nini kaha e? Tonana mani fyi-
wansoa siai wei fo ambori metafurai todoni ki?

* **4:12** Yesayai 6:9-10

¹⁴ Metarami ma. Mano da kifa aibong foi mani, wedeiriri Allai ne Kaiwofoi dine. ¹⁵ Aibong sawai na rangfoi mani, yiwanso inontaraio etarami Sempaishi ne Kaiwofo kariri todoni weMananufo. Wape Saminseni da ma dewa Kaiwo etaramioa fo werusa. ¹⁶ Mae ne tarai tonanai kontai we aibong sawai na kahofa wekamamiei wowongfo, amani yiwanso mano etarami Kaiwofo, tuti enemirorongfoi mirising weai. ¹⁷ Wape Kaiwofo wirowe newa na enemirorongfoi kaha, ampafe etawansa tourai mae esodai dadirafeai kariri ene eroasoai tonana fofa mani, wirowe etoaria mutu ahang kaha, mae esu to fuia. ¹⁸ Mae aibongno sawai na katai weninoi ababo fofa mani, yiwanso mano etarami Kaiwofo, ¹⁹ wape earomikuayai karerai we fi nunei tuti ra nunei sofa enemirorongfoi aofa sau weai, tuti fianggeng bitoya enemitituai wei foi suai to enemirorongfoi afui, kepang Kaiwofo paria wirowe webong na sa ahang kaha. ²⁰ Mae aibong sawai na kahofa beng fofa mani, yiwanso mano etaramio Kaiwofo, etonai afui naya mutu na enemirorongfoi. Ne tarai toyari aibongfoi wetarai bitoya fofa, wei wepiareiasura (30), wepiatoru (60), tuti wepiaring (100)."

Padamarang tabung weduari na babeu
(Lukasi 8:16-18)

²¹ Yesusi medu aha soirio fiyiwansoai bei aha deyo, "Tofino mewatioai kawuru na weaifa we manei kiai padamarang bei tuti tebung weduari na babeu bei ampa ne, ete dediwari na fata arowawahifeai fa ampa ne? Ete padamarang nani yuaisi awiai sawai paraifa ne? ²² Weo fio

adiwara ne kiai ambori atioai ki, tuti fio ohonai we kaiwo werorong fo kiai kontai ambori tarami parai ki. ²³ Ampafe mandoni dino wetarang mani taraoaifa.” ²⁴ Ainanaya Yesusi medu aha deyo, “Ampafe menemitituai sauwa weai paria kariri fi-anai aino metaramioai ninai.

Ampafe mene metitua we inontarai siai fo mani, Allai yu we titua mea nayai kontai ki, tuti ambori ne dohonai we mea fo fuba sewa aha ki. ²⁵ Weo mandoni dino sobu awaifo ria Allai kawurua fo, ambori sobuafo fuba aha. Wape mano sobua kaha foi, ne kutu nayai nai fo kontai kia weruri ki.”

Fiyiwansoai kariri patibuo sifu

²⁶ Yesusi medu pari aha deyo, “Allai ne we-Mananu rorong ne mani ne tarai toyario ninai: inontarai manei da wa sanang patibu na ne romifoi. ²⁷ Sanamia kiai, mayeai daraberahi to ne munufoia, diru rahida firandeng ne romifoi. Mae patibufoi sifu pampang paria wetarai. Ampafe wiro deitawang kariri todoni sifu fo tuti awa wetaraifo kaha. ²⁸ Kahofa sanami nai foi andino wedayari wetaraifo, reantenang mani sa nenggaingfoi ariei, mayeai nebufoi, tourai aha mani ne bongfoi aha. ²⁹ Tuti masino patibufoi miraia mani, inontaraifo da wa detinia.”

*Fiyiwanso Allai ne Mananufu kariri sawi bong
(Matiusi 13:31-35; Lukasi 13:18-19)*

³⁰ Yesusi dutang berahai aha deyo, “Allai ne Mananu rorong foi mani ne tarai todoni e? Ete tariwansoi na fiywansoi todoni bei ne? ³¹ Ne tarai toyari fiywansoi nini. Sawi bong bei, manei kiariao sanami na ne romifoi. Tawaitawanai we

sawi bongnei mani ketui sewa raung bong ninia kiai. ³² Wape sifua mani, andino fiabai sewa ne, weo werobong tuti wearirawang, ampafe romufosa wea mani esifo ma enari aisangging na arirawangfo.”

³³ Yesusi deunau inontaraifosa mani, deunau na fyiwansoi bitoya kariri fi ewaitawana fo. ³⁴ Na doni kontai Yesusi deunau inontarai siai fosa mani, deunau na fyiwansoai. Wape medu we ne inontarai erariati fosa tera mani, deiriri bauraia kasau wesa.

*Yesusi deikutu dedukafoi mering
(Matusi 8:23-27; Lukasi 8:22-25)*

³⁵ Na ramindena bonani kontaio, Yesusi medu we ne inontarai dirisa fosa deyo, “Tawo to ruru eneung dowaruai.” ³⁶ Ainanaya ne inontarai ewesuraya mandu fosa etau ruhiai to wa Yesusi dewohi nai foi tuti ebari arawing, etafai weru kaiwasafai. Wa siai wei fo kontai etafai riatai. ³⁷ Waroi ahang kahai mae dedukafoi bia, andeisafoi dipuo wafai tuti dutuwia adareti etaisui. ³⁸ Wape na wodo wafui foi Yesusi dena deirukang airukang bei. Ne inontarai erariati fosa esahu ebauni, emadu wei eteyo “Dai Mantaunaune waune, tanai rai, mae enemutituai towea kaha e?” ³⁹ Yesusi doabariri somara wanangfoi, medu we rurufai aweu deyo, “Nemuboru fotou biane to.” Ainanaya wanangfoi fiotou siafoa tuti rurufai mering na tantumara. ⁴⁰ Ainanaya medu wesa deyo, “Todonie mematai nina? Tuti todonie meroaso yau kahai nina?” ⁴¹ Ampafe ematai paria tuti emadu wawerasa eteyo, “Inontarai nini mani

mandoni dine antu ne, donio sua wanangnei tuti andeisanei mani mering kaririai nina?”

5

Yesusi niari inontarai inggira dohoni manei deng

(Matiusi 8:28-34; Lukasi 8:26-39)

¹ Mayeaia mani Yesusi tuti ne inontaraifosa etarafuio nafarengfo na ruru eneung doweifo, na katai wonong fino Gerasa. ² Yesusi arahio soa awengfo to kataifoi aweu rai mae, mangno inggira dohonia wefiauwo manei kiawariai na fafoorong fo da wei ma. ³ Inontaraifoi niayai na nanai, weo manei kontaio wiro wemambiriu we yu weduari kaha. Worahi na wai besi fo tuti na forafokontai mae mirari finanai. ⁴ Weo kawurua ewora warang aweng na waia mutu tonanai, wape fi eworahi nai nanai fiokahutuaituti fiokahirairai. Wemambiriu paria ampafe mandoni kontaio yu weduari kaha. ⁵ Diru rahida niayai dari funomai na fafofo tuti na wiwoifo. Da mae sahu dohonai tuti tetuhing wawera ne taraifoi na kamamiei. ⁶ Niayai da tonanai, paria deti Yesusi na waroi nanai mitoa disangkapa awebuka na arongreafo. ⁷ Ainanaya bibe na mambiriu deyo, “Yesuse, Allai mano dedai sewa nei ne Kaisungne Waune, boyo bohong yau tofino? Na Allai wonongne yeyo mung kanggani yau fanai.” ⁸ (Inontaraifoi medu tonanai, weo Yesusi medu wei kawuru ampa, deyo inggirane waune ro kahairai weru inontarainini.)

⁹ Ainanaya Yesusi dutang berahi deyo, “Wonomu fidoni?” Yoa wei deyo, “Wonohu

fino *Raifi*, weo amefau paria fefe.” ¹⁰ Dutang Yesusi pampang deyo, wiro data inggirafosa era weru kataifoi fanai. ¹¹ Kefang na kataifoi, na wiwoi tarareifo mani, fiaf rabuangnei enaya esung. ¹² Ampafe inggirafosa etutang Yesusi paria eteyo, “Bomi amea amesuai to fiaf rabuangfoia.” ¹³ Yesusi yoa we fi eteyoa fo ampafe inggirafosa era to boriei, tuti esuai na fiaf rabuangfoi. Wedaya fiaf rabuangfoi, rerai we ewepiaura wesura (2.000), mito beyaria sea na katai kenataterafo to rurufoi aweu, mirarehara kiai anina.

¹⁴ Mano ewaitawang wedua fiaf fosa ewati fitantumafe nanafo emitoo etaiririai na bendarifoi tuti na munue watai ruramai na nana fo we kai-wasafoi. Ainanaya kaiwasa na munue fosa era wa ewati kariri finanai. ¹⁵ Era mao Yesusia nanai ewati inontaraifoi we rai inggira foi da weruia, mae minohi sensunia tuti medu funomai aha kaha. Ampafe ematai. ¹⁶ Mano ewati te fitantuma Yesusi niari we inontarai inggira dohoni foi, tuti fianai aino fiafesa esodairai nana fo, eteikaririai kariri fianai aino ewati terai nanai we kaiwasa era ma fosa. ¹⁷ Ainanaya kaiwasa na kataifoi, ematai paria ampafe etutang Yesusi paria we dontai weru ene kataifoi. ¹⁸ Yesusi deyo dau to wafoi mani, inontarai rai inggira foi tifa weruia nani dutanai paria we dontai riati. ¹⁹ Manamo Yesusi deiayari deyo, “Barabera wau to nemu munufoi tuti to nemu terafosa mae boikaririaifa wesa kariri fianai aino Sempaasi niari we waua ninai, tuti kariri aroafo fuba funomai we waua wa.” ²⁰ Ampafe inontaraifoi da wa, wiuwuo fianai aino sodaira fo tuti kariri fianai aino Yesusi niari wei fo na nu Dekapolisi foi sentenang. Tuti kaiwasafoi

pepuhung paria we kaiwofo.

Yesusi niari Yairusi ne kamitungfoi denteng, tuti wiwingno denteng aha na warang disangso Yesusi (Matiusi 9:18-26; Lukasi 8:40-56)

²¹ Ampafe Yesusi daraberahi to rurufai eneung doweifo aha. Na nafarengfo kaiwasa bitoya era ma eminohi wariri na nanai. ²² Mayeaia mani inontarai wenunggamiei we munu agama Yahudi manei da we Yesusi ma, i wonong fino Yairusi. Deti Yesusi nanai disangkapa awebuka na arongreafo, ²³ tuti dutani na enetawani paria deyo, “Nehu kamitung mansiari foi meninangna adareti mireha. Wape yutang we wau roa ruai waramuwara wa sauwi ambori denteng aha tuti mireha fanai.” ²⁴ Ampafe da riatia. Tuti kaiwasa bitoya era riati, ewaramisiayasa pariao ene tarai sopapari kontai.

²⁵ Na kaiwasa bitoya nani, wiwing manei meninangno rika defairi. Sodai maninang nani defuina suraya boru ampa. ²⁶ Ne ra minohi tutira fo dohonaia kai we biai manggarawangfosa nayai, ambori enariri denteng. Sodai dadira bitoya na ewaramifo, wape enaria tafai kiasa mae ne maninangfoi miraba aha. ²⁷ Wiwingfoi tarao kaiwo bitoya kariri Yesusi ampa. Ampafe na kaiwasa bitoya foi nani, fiononami fantamaria Yesusi na kurufuifo tuti warangfo disangso ne ansungfo. ²⁸ Weo enetituitai deyo, “Warahunei disangso ne ansungfo terai ki, ambori yenteng ki.” ²⁹ Na kutu nanai kontai rika defairi foi fiotouraia, tuti niuruainsoai we dentengna. ³⁰ Na kutu siari nanai kontai Yesusi niuruainsoai we

mambiriufea kawariai nai to boriei. Ampafe deti wari kaiwasa bitoya foi tuti dutansa deyo, “Mandoni dino warang disangso nehu ansungfi ne?” ³¹ Ampafe ne inontarai erariati fosa eberahi aha eteyo, “Daie, botioai we kaiwasa bitoya nei esawasara adareti ro mimoya ahang kaha. Mae butanai we mandoni dino warang disangso wau fe nina e?” ³² Manamo Yesusi miaya we taraoa kaha mae deti wari kaiwasa bitoya foi we mandoni dino warangfe disangso ne ansungfe fo. ³³ Wiwingfoi deitawanaifa we fianai aino sodairai nanai, tuti mitaia rirora. Saha afong disangkapa awebuka na Yesusi arongreafo, mae deiai kariri fianai aino anta niari fo. ³⁴ Ainanaya Yesusi medu wei deyo, “Kamitungne waune, nemu roaso yau wa wedaya bonteng ampa. Ampafe ro na maia. Tuti maninangfi kiai weru wau ampa.”

³⁵ Yesusi doa medu tonana rai mae, inontarai maneiru teaio etemisa era na Yairusi, mano wenunggamiei we munu agama Yahudi foi, ne munufoi ma fosa, emadu we Yairusi eteyo, “Daie, nemu kamitungfi mireha ampa. Ampafe wiwo ka anseung Dai Mantaunaunei ahang fanai.”

³⁶ Yesusi kiobu tarang we ene kaiwofo, mae medu we Yairusi deyo, “Mutai fanai, mae roasoai terai.”

³⁷ Ainanaya Yesusi da paria, wape wiwo yoa we manei da riati kaha, mae kia te Petrusi, Yakobusi tuti ne tahatuio Yohanesi. ³⁸ Era wa sobu mano wenunggamiei we munu agama foi ne munufoia nanai, deti kaiwasa bitoya foi esaia etaidu paria.

³⁹ Ainanaya Yesusi suai afui suasa deyo, “Fianang dino mehobu tuti mesai wei ne? Arikangwai wiwo mireha kaha, mae dena.” ⁴⁰ Ampafe emarari

Yesusi paria.

Mamano datasa kiai era to boriei, ainanaya kia mambewangfo suru tuti ne inontarai kia sitoru fo sitoru, esuai to rorong arikangfoi wiatai nai foi afui. ⁴¹ Yu na arikangfoi warangfo medu wei deyo, “*Talita kum*,” nana mani deyo “Kamitungne waune, boa to.” ⁴² Na kutu nanai kontaio kamitungfoi doabariri tuti da (weo ne defuina suraya boru ampa). Mambewangfo suru tuti Yesusi ne inontaraifo sitoru itowati fitantuma nana ampafe itopapuhung paria. ⁴³ Wape na tapapa, Yesusi deipi sitoru we wiro itoraiririai we inontarai siai fanai. Ainanaya dei we suru deyo “Murohong arikangwai dampi.”

6

*Kaiwasa na munue Nazareti eteiaya Yesusi
(Matiusi 13:53-58; Lukasi 4:16-30)*

¹ Na katai nanai Yesusi daraberahi tuti ne inontarai dirisa fosa to ne munuefo aha. ² Na rahida Sabati foi, da wafui deunau na munu agama Yahudi foi. Kaiwasa bitoya paria efan-duhisa na nanai. Etarami Yesusi ne aunaufe nanai epapuhung paria. Emadu wawerasa eteyo, “Inontarainei sobu aunau ria mandoni weo deunau nina? Tuti awai todoni fino wedayari biriu ninai? Tuti todoni niari fitantuma fenina? ³ Waitarahio i mani mano deitawang niarifi na aifi dine mae? Tuti Mariai antungfi dine. I mani ne tahatui saino Yakobusi, Yosesi, Yudasi tuti Simoni ea mae? Tuti rorowingfo sitoru itominohi kontai na munuefe ninai mae?” Ampafe emaya wei kahai mae eteiayaria. ⁴ Ainanaya Yesusi medu

wesa deyo, “Nabi manei na ne munuefo tuti na ne arurarafosa mani etatori kaha, wape na katai siai mani etatori.” ⁵ Na katai nanai Yesusi niari fitantumafeai bitoya kaha, mae inontarai itomaninang maneiru teai aino niari sitoru itobengfo, amani na yuai warangfoa wasau sitoru tuti itobeng. ⁶ I pepuhung paria we todonie eroasoa kahai nina.

*Yesusi demi ne inontarai suraya mandu fosa
(Matusi 10:5-15; Lukasi 9:1-6)*

Mayeai Yesusi da wari munue watai na nana fo tuti deunau nayai. ⁷ Sahu ne inontarai ewesuraya mandu fosa ma, demisa wemandiru tuti dohong mambiriu wesa we etata nuaninu karira fosa nayai. ⁸ Deretawansa deyo, “Dohonao meha fieai ria mea na mene rang rorong ne fe, mae meha te mene aitatohiwa terai. Fiang, rotang tuti doi, fi tonanane mani wiro meha fanai. ⁹ Metata te mene sapatuwa, wape wiro mesansung ansung beru fanai.” ¹⁰ Tuti medu tuarai aha deyo, “Na munuefeai manei dutang mea we meminohi riati na ne munufoi mani, meminohi na munu nani paria mera weru munue nanai. ¹¹ Wape mera wa munuefeai eteiaya mea tuti emaya we etarami mea kaha mani, mera weru munue nanai, tuti mehafatitai kangganang niayai na meawemiwa, we fianawiai wesa kariri Allai ambori deiayasa fo.”

¹² Ainanaya inontarai ewesuraya mandu fosa era wa. Era wa ewuwu Kaiwo Mahikai fo we kaiwasafosa, we todoni kontaio esahera etauberasa weru ene sasarifoi. ¹³ Na ene rang rorong fo nanai etata nuaninu karira bitoya, tuti esari

maning saituni na inontarai emaninang enenu-mikamieifo tuti enarisa ebeng.

Kaiwo kariri Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi mireha toa fo

(Matiusi 14:1-12; Lukasi 9:7-9)

¹⁴ Kaiwo kariri fitantuma Yesusi tuti ne inontarai dirisa fosa enari fo dafai wariai pariao mananu Herodesi taraoai kontai, weo Yesusi we-wonong paria fefe. Ampafe manea enemituai we Yesusi eteyo, “I mani Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi dine, andino suwi na marareha rorong fe aha ma nina. Ampafe doni wemambiriu we niari fitantumafe nina.” ¹⁵ Wape manea siai emadu eteyo, “I mani nabio Eliai dine.” Manea siai kontai eteyo, “I mani nabi kariri nabi fafong fasa manei dine.” ¹⁶ Herodesi tarao kaiwofo nanai deyo, “Wiro manei siai ahang kahai mae, Yohanesi mano raminde yemi ehutu rahanangfi dine. Andino suwi aha ma nina.”

¹⁷⁻¹⁹ Herodesi enetituaitafo tonina: Rahida beiru teai ampa, kia ne tafuai* Pilipusi binengno Herodiasi ama dauti weruria fefe. Wedaya Yohanesi suari pampang deyo, “Rau nemu tafuai binengfoi tonana mani, nari roaing hukumifo paria tuti bohong sarawai paria.” Ampafe kaiwo nanai wedaya bineng Herodiasi enerong pirahai weo miung Yohanesi. Wape sobu rahida we niari tonana kaha, weo ne mangno Herodesi suari fefe. Herodesi dino demi etafu Yohanesi, eworahi wiatai na aitamurorong foi weru Herodiasi.

²⁰ Weo Herodesi deitawanaifa we Yohanesi mani inontarai denteng dine, tuti Allai dino demi

* **6:17-19** Ete ne tahatui.

ma ne. Ampafe Herodesi mitai Yohanesi paria, dohona mani demi ne rai mamuna ewaitawang weduari na aitamu rorong fo. Tarao Yohanesi medu mani weansarai paria, wape piraise we ne kaiwofo kontai. ²¹ Tonanai ki wape binengno Herodiasi sobu rahida kontai we miuni, amani na rabuang bo Herodesi dohonsua ne rahida saubau-nung nai foi fo. Rahida bonani Herodesi dohong muniara we ne inontarai mano eru wang dadai na katai fosa, afai mamuna baba fosa tuti mano ewe-wafoniai we kaiwasa na nu Galilea fosa. ²² Na muniarafoi Herodiasi antuwingfoi da wa mikai dari na euremireafo. Ne mikaifo kia enemirorongfoi paria, ampafe Herodesi medu wei deyo, “Fianai aino butang weai ria yau ne mani, yohoni kiai ki.” ²³ Ampafe, Herodesi fefora deyo, “Fianai aino butang weai we wobua fo mani ambori yohong kaririai ki, pariao yohong nu iruti nini dowe we wau kontaio yohong kaririai ki.”

²⁴ Ainanaya kamitungfoi da wa dutang inana deyo, “Aie, fianai aino mai we yutang weai fa ne?” Inang yoa wei deyo, “Fi butang weai fa mani Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi nunggamieifoi.” ²⁵ Tatofong kutu nanai kontai, kamitungfoi daraberahia medu we Herodesi deyo, “Yeyo na kutu ninai kontaio bohong Yohanesi mano webaptisi kaiwasafoi nunggamieifoi biaini na rewangguai timba bei we yau.” ²⁶ Herodesi tarao kaiwofe nanai enerorongfoi fituayai paria. Manamo fefora kawuru na mano wenotisa fosa euremireafoa, ampafe wiwo deiyari ahang kaha. ²⁷ Ampafe demi ne afai mamuna fo manei we kia Yohanesi

nunggamieifoi ma. Ainanaya afai mamuna foi da to munu aitamu foia, ferang kutu Yohanesi rahanangfoi nayai. ²⁸ Mayeai biaini na rewangguai timba bei, kiari ma dohoni we kamitungfoi. Ainanaya kamitungfoi kiari aha dohoni we inana. ²⁹ Yohanesi ne inontarai erariati fosa etarami fianai aino sodairai nanafo, era wa eha nehofoa esarayaia.

Yesusi dohong inontarai ewepiaura wering wer-ing (5.000) etampi

(Matiusi 14:13-21; Lukasi 9:10-17; Yohanesi 6:1-13)

³⁰ Mayeai Yesusi ne rasuli ewesuraya mandu fosa etaraberasa aha ma, tuti efanduhisa ria Yesusi aha. Eteikaririaifa kariri fi fuba enari fo tuti etaunauwa fo. ³¹ Kaiwasa bitoya paria ne da ma foi da ma, ne daraberahifoi daraberahi, wedaya Yesusi tuti ne inontarai ewesuraya mandu fosa ewawisi wape esobu rahida we etampi kaha wo. Ampafe Yesusi medu we ne inontarai ewesuraya mandu fosa deyo “Mera ma tara to katai wewui bei, ambori tameiri tata mani metenasua mene taraiwa kuteai.” ³² Ainanaya etautai to wafeai etafai to katai wewui beia.

³³ Wape etafai nanai, kaiwasa bitoya foi ewatisa we etafaifo, tuti ewaitawang katai etafai wei foi. Ampafe kaiwasa bitoya na bendari nana fo emitu ewerurang reifo, etamang na katai etafai wei foia. ³⁴ Etafaia sobu nafarengfo Yesusi biari arei mani, deti kaiwasa bitoya foi we era kawuru ma enayai na nanai, detisa tonanafo arosa paria, weo ene tarai toyariao domba ene pari mantahung. Ampafe deunau fi bitoya wesa. ³⁵ Deunauwa

ramindenawa mani, ne inontaraifosa emadu wei eteyo, “Daie, katainei wewui tuti dirufi kefang ampa. ³⁶ Ampafe mahikai mani bemi kaiwasanei etaraberasa aha, ambori ewawori fiang na bendari tuti munue watai ruramai na nina ne we etang.” ³⁷ Manamo yoa wesa deyo, “Todoni kontaio meaino metohong fiang we etang.” Ainanaya emadu wei eteyo, “Ampafe amera wa amewori rotio harga doi dinario[†] piaring weberu (200) ma we kaiwasa fuba nini etani e?” ³⁸ Ampafe Yesusi dutansa aha deyo, “Meha roti beirua? Mera wa mewatioai.” Ainanaya, era wa ewatioaia, tuti emadu we Yesusi eteyo, “Roti tarai ring tuti diang mandu.”

³⁹ Ainanaya Yesusi demi kaiwasafoi we eminohi weraibuang na ninoi wowongfo. ⁴⁰ Rabuang bei mani ewepiaring, manea aha mani ewepiarua sura, ampafe eminohifo weraibuang tonanai. ⁴¹ Mayeai Yesusi kia roti ring fo tuti diang mandu fo, fioai ureng deti to rorafaisi tuti dutang tuti fiangfo we Allai. Ainanaya fioabau rotifo na warangfo, ambori dohonai we ne inontaraifosa we etatorai we kaiwasa bitoya foi. Niari we diangfo suru tonanai kontai. ⁴² Tuti kaiwasafoi dampi ao memosi beyari. ⁴³ Mayeai ne inontaraifosa efanduhi fiang seari foi aha mani, dangno bayai suraya boru sefang. ⁴⁴ Wape kaiwasa fuba dampi foi mani, mangfosa terai ewepiaura wering wering (5.000).

*Yesusi da na mereha ruru wowongfo
(Matiusi 14:22-33; Yohanesi 6:16-21)*

[†] **6:37** Dinari bei mani mai kariri manei ne fiembatai yufi rahida bei.

⁴⁵ Na kutu nanai kontai Yesusi demi ne inontarai ewesuraya mandu fosa etau wafo etafai fafong to ruru eneung doweï foi ahawaru, amani to katai wonong fino Betsaida foi. Mae mantauni niayaifa, demi kaiwasa bitoya foi daraberahi aha.

⁴⁶ Kaiwasa bitoya foi da wa kiaia, mayeai dautai to wiwoïfoi ayai wenadi nayai. ⁴⁷ Dirua mani, ne inontaraifosa etafaia sobu ruru rabuangna. Wape mantauni niayai na reïfo wo. ⁴⁸ Deti arau mani etohong rireusa beyari we etapa kare wanang fiabai foi fefe. Dirufoi waroia rerai we aha rorong, tarahio araha ureng botoru, Yesusi bia da na mereha wowongfo wesara. Da wa kefang wesa nanai, niari toyari deyo da to fong werusa. ⁴⁹ Na kutu ewatioai we da na mereha wowongfo nanai, ewaitarahio wori dine. ⁵⁰ Ampafe ematai ebibe. Weo ea kiai ewatioai tuti esoisa paria.

Wape Yesusi sikahera medu wesa deyo, “Mematai fanai! Menemitawanai, we Yau ne.”

⁵¹ Ainanaya dautai to wa ewo nai foi ayai, tuti na kutu nanai kontaio wanangfo mering. Ampefe, epapuhung paria we fitantuma nanai.

⁵² Epapuhung tonanai weo wiwo ewaitawang tururai we Yesusi ne mambiriu we dohong kaiwasa bitoya etang roti tarai ring tuti diang mandu. Etafu finana kaha weo enumikamiei mitubaru fefe.

Yesusi niari inontarai emaninang na Genesareti fosa ebeng

(Matiusi 14:34-36)

⁵³ Ewoa sobu ruru eneung doweï foia mani, etarafui na nafareng Genesareti tuti etabuhi wafoi na nafarengfoi. ⁵⁴ Na kutu ebiari aweu

nanafo, kaiwasa na nana fosa etaroang Yesusi.
⁵⁵ Ainanaya emito maino munue na katai nana foi, etaiririai we kaiwasafoi we Yesusi dontaifa fo. Ampafe kaiwasafoi erufafiei inontarai emaninang fosa na andaung wowong ewatai naya fo, ehasa we Yesusia. ⁵⁶ Na katai doni kontai aino Yesusi daoa fo, na bendari ete na munuefo ne, na katai nanai kontaio eha inontarai emaninang fosa ewatai na katai kaiwasa fianduhi nai foi.

Tuti etutang Yesusi we kadono yoa wesa we ewaramifo disangso te ne ansung awerengfo ki, tuti inontarai emaninangno enari tonana fosa ebengna ehaia.

7

*Koang Farisifosa esobuai na werengfosa foi we-
daya kaiwasa niari roaing Allai ne Hukumifo
(Matiusi 15:1-9)*

¹ Na rahida bei inontarai eweFarisi manea tuti mantaunau Hukumi Musai soi fo manea ebiari na Yerusalemi meu, efanduhisa ria Yesusi. ² Ewati Yesusi ne inontarai erariati fosa etampi, wape eruai ewarami kariri ene koang Yahudi foi kaha.

³ Weo Farisifosa tuti inontarai Yahudi wei fosa etohong kariri koang nani na mai paria. Ampafe eruai ewaramifoa kariri koang Yahudi foi kaha mani, wiro eru fiangfo we etang kaha. ⁴ Tuti masino etaraberasa weru kondirorafoi mani wiro etampi funoma kaha, mae eruai ewarami kariri ene koangfoi akawuru wo. Tuti fi siai bitoya kontai na koangno weriria na ene werengfesa ma foi erutawania mitu kontai. Toyari, koang kariri ruai fi ampi naya tuti fi nunumpi naya, tuti fisiai tonana fo.

⁵ Ampafe donio Farisifosa tuti mantaunau Hukumi Musai soi fosa etutangbera Yesusi eteyo, “We fianie nemu inontarai eraria wau wasa wiro eruai ewarami kariri tane koang Yahudi nei kaha, mae etampi tuti ewarami werarika wa ninai? Tuti we fianie etohong kariri tane koang weriria na tane werengfosa ma foi kahai nina?” ⁶ Yesusi yoa wesa deyo, “Inontarai menari fayafayarai di mea, kaiwo fianai aino nabi Yesayai soi kariri mea ne wetarai ampa, amani, Allai medu deyo, ‘Inontarai ninisa esomi we Yau na eboromirawa arora, wape na enemirorongfoi niayai waroi weru Yaua.

⁷ Ene esomi we Yau fo wiro wefiea kaha, aunau etaunau we kaiwasa etohong kariria fo mani, inontarai nuneisa ene aunau fine terai, wiro nehu aunau fine kaha.’*

⁸ Tonanai kontai, Allai ne Kaiwo demi mea we metohong kariria fo, metohong kariria kaha, mae mene koang weriria na mene werengfosa aino merutawanaia mutu ne.”

⁹ Ainanaya Yesusi medu aha deyo, “Mesawai paria we meteiyaya Allai ne Hukumifo, ambori merutawang mene koangfoi. ¹⁰ Weo Musai soi Kaiwofeai dotu tonina:

‘Mesomi we mene dai tuti ai,’* tuti,

‘Mandoni dino deikanggani ne dai ete ne ai mani sodai aiboi marareha fo.’*

* **7:7** Yesayai 29:13 * **7:10** Keluaran 20:12; Ulangan 5:16

* **7:10** Keluaran 21:17; Imamati 20:9

¹¹ Wape mea mani metaunau fi siaio na mene koangfo, amani meteyo, ‘Manei medu we ne ne dai ete ne ai deyo, “Fianai aino nehu ne, amani fi we yerara dai tuti ai muru naya ne, yohonai kawuru wekorbani we Allai ampa”,’ ¹² inontarai tonana nei nana mani meteiairi we wiroti fiata ne wawafo suru ahang kaha finana. ¹³ Ampafe na mene aunau metohonai tonanai we mene inontaraifesa nanai, deinawiai we meteiaia Allai ne Hukumifo. Tuti fio ne tarai tonana ne, wea bitoya menari kontai.”

*Fio kia sasari we inontarai
(Matusi 15:10-20)*

¹⁴ Ainanaya Yesusi sahu kaiwasa bitoya foi aha ma medu wesa deyo, “Metarami nari kaiwone kiai tuti metafurai na mai. ¹⁵ Fianai aino tatonai na taborominei to taenemifuisi afui fo, wiroti kia rarika we tata ambori tamasi kahai na Allai arongreafo kaha, mae ne kawariai na rorongfui to boriei ne aino kia rarika ne tuti wedaya tamasi kahai na arongreafo ne. ¹⁶ Ampafe mewemetarami mani metaramioai.”

¹⁷ Mayeai Yesusi da weru kaiwasa bitoya foi to munu minohi nai foi, arahio suki aweu minohi tonanai mae, ne inontarai erariati fosa eberahi we fyiwansoai anta deiriria fo aha. ¹⁸ Ainanaya Yesusi medu wesa deyo, “Ampafe mea kontai metafu fyiwansoai nini konta kaharai e? Mewaitawana kahai we fianai aino na boriei ne taukaharai to taenemifuisi mani wiroti kia karira we tata kaha ne ne? ¹⁹ Mewaitawanai we fianai aino tatang ne mani taukaharai to taenemiwairifuisi, mayeai takaheri sayarai aha. Tuti fiang nanai wiroti taukaharai to taenemirorong taenemitituai

nai foi kaha. (Na kaiwo medurai nanai deinaw-
iai we fiang ani ne kiai mani wiro tane wori
wea ahang kaha, mae tahasau we tatani kiai.)

²⁰ Ampafe fianai aino kawariai na manei enero-
rong enetituaitai nai foi to boriei ariei ne aino kia
rarika wei ne. ²¹ Weo na enerorongfuisi, enetituai
ne karirafo, meninawa funomai, kiamananapi,
miung inontarai, riraua mae niayai ria wiwing
siai ete mang siai, ²² ureng fiabai we ra, enetituai
we ne karira fo, pempamu, meninawa funomai
na kaiwasa euremireafo, deimameatai, deiriri in-
ontarai siai, bioi arong, tuti webonggoi. ²³ Fi
fuba kerira nani, kiawariai na inontarai manei
enerorongfuisi mani, andino dohonia werarika
na Allai urengreafo ne.”

*Wiwing Kanaani wiro Yahudi kahaio yoasoai na
mai*

(Matiusi 15:21-28)

²⁴ Mayeai Yesusi da weru katai nani, da to
katai kefang we bendari Tirusi. Suai to munu
bei na nana afui, tuti miaya we inontarai ewait-
awani we niayai na nanafo kaha. Manamo
mawa we dediwa ne taraifo weru kaiwasafoi
kaha. ²⁵ Ainanaya, wiwing manei ne arikangfoi
nuaninu kerira dohoni, tarao Yesusi weda ma
fo, ampafe da wa disangkapa awebuka na aron-
greafu. ²⁶ Wiwingfoi mani, wiwing Yunani dine
na nu Siro-Fenisia foi. I dutang Yesusi paria
we data nuaninu kerira foi weru ne arikangfoi.
²⁷ Ainanaya Yesusi medu wei deyo, “Manamo
arikangnesa emamoi akawuru wo, weo ka ene
fiangfo ohonai we fiawerafosa we etang mani,
beng kaha.” ²⁸ Manamo wiwingfoi yoa wei aha

deyo, “Daie, tarai! Manamo fiawera ewatai na meja arowawahi nesa kontaio etang fiang nukahai tarirawai aweu fo.” ²⁹ Ainanaya Yesusi yoa wei aha deyo, “Barabera waua, weo kaiwo modura wa deinawi nemu roasoawa fuba paria. Nuaninu kerira foi da to boriei weru nemu arikangfoi ampa.” ³⁰ Wiwingfoi daraberahi to ne munufoia mani, deti ne arikangfoi we wiatai mamungga-sai na fatafoi, tuti taraie nuaninu kerira foi da weruria.

Yesusi niari wetarang kiobu manei denteng

³¹ Mayeai Yesusi da weru bendari Tirusi, da paria werurang Sidoni we nu Galilea foi aha. Da na rangno wewu rahang nu Dekapolisi foi. ³² Na nanai inontarai eha wetarang pararo manei we Yesusi ma, tarangfo wedayaria borongfo maraba kontai. Etutang Yesui we yuai warangfoa wasau wenani. ³³ Ainanaya Yesusi kia wemeninangfoi utabera weru kaiwasa bitoya foia, mayeai suba warakeha boru rarang tarahamireifo suru, mayeai kendio warangfo tuti sa warakehafoi rarang borongfo afui, we waratawang taperengfoi. ³⁴ Ainanaya Yesusi fioai ureng deti to rorafaisi, mayeai fioanseng mambiriu tuti medu we inontaraifoi deyo, “Efata,” na ene kaiwo mani, “Tifaia!” ³⁵ Ampafe wemeninangfoi tarangfo suru utafai tuti na kutu nanai kontaio taperengfoi finahang we medu na mai. ³⁶ Ainanaya Yesusi sua kaiwasafai we dohonao ewuwuai funomai we manei fe. Manamo Yesusi suasa tonanai pampang wape eafu ewuwuai pampang kontai we kaiwasa siai foi. ³⁷ Kaiwasa fuba etaramioai nanisa

epapuhung paria. Emadu eteyo, “Ke, fi kiai niari fo beng. Mano etarami pararo fosa etarami saha, mano eboromitamu fosa emadu na mai.”

8

*Yesusi dohong fiang we inontarai ewepiaura
wering webea (4.000) etampi
(Matiusi 15:32-39)*

¹ Na rabuang bonani kaiwasa maranding paria era ma etaramididau Yesusi ne aunaufu. Enayai na nanai awa ene pari fiangna, ampafe Yesusi sahu ne inontarai ewesuraya mandu fosa ma medu wesa deyo, ² “Arohuo kaiwasa bitoya nei paria weo enayai na ninai rahida botoru mau finina, tuti ene pari fiang ampa. ³ Yeyo yemisa etaraberasa to ene munufo, wape ewawisi. Dohona etawai na rang rabuang fe. Weo manea era na katai waroi fo ma fefe.” ⁴ Ampafe Yesusi ne inontarai ewesuraya mandu fosa eroa wei eteyo, “Na katai manano tonina ne, ambori amesobu fiangfeaifa na doni, we demoya kaiwasa fuba nini ne?” ⁵ Manamo Yesusi dutansa aha deyo, “Meha roti beiru wa?” Eroa wei eteyo, “Itu kawuru.”

⁶ Ampafe Yesusi demi kaiwasafai minohi na kahofa nuwowongfo, mayeai kia roti itu fo ma, dohong mahikai we Allai. Ainanaya fioabau rotifo na warangfo, dohonai we ne inontarai dirisa fosa we etatorai we inontarai bitoya foi, ainanaya etohong kaririaia. ⁷ Tuti ene diang kutung maneiru teai kontai, ampafe Yesusi mioanai kontai mayeai demisa etatorai aha. ⁸ Ainanaya kaiwasafai etampia emamosia, mayeai Yesusi ne inontaraifosa efanduhi seafoi aha. Ne sea

efanduhi foi mani dang bayai itu sefang aha. ⁹ Kaiwasa bitoya dampi nani ewepiaura wereng webea (4.000). Mayeai Yesusi demisa etaraberasa to ene munu rorong fo aha. ¹⁰ Mayeai i tuti ne in-ontarai ewesuraya mandu fosa etautai to wafeai, etafai to Dalmanutara.

Farisifosa etutang Yesusi we niari fiainawiai kariri I
(Matiusi 16:1-4)

¹¹ Farisi maneiru teai era we Yesusi ma tuti esawari. Enari tonana weo eweanggariri ambori niari fiainawiai na rorafaisi bei wesa ambori ewaitawanai we i mani da na Allai ma.

¹² Yesusi enetituitai paria na enerorongfoi kariri ene roasoa kaha fo, ainanaya yoa wesa deyo, “Kaiwasa fuinini mesaipaya paria tuti mehurumitare mene Sengfoi, ne tarai toyari mang manei kurutare ne wiwingfoi tuti dohong we wiwing siai. We fiani metutang we inari fitantumafeai we fiainawiai we mea kariri yau nina? Tarai, imadu we mea mau yeyo, we kaiwasa fuinini mea mani, todoni kontaio wiwi inari fintantuma siai fea we mea kaha.” ¹³ Ampafe Yesusi da weru Farisifosara, dautai to wa foi tuti etafai to ruru eneung dowaruai.

Fi kariri ragio Farisifosa tuti Herodesi
(Matiusi 16:5-12)

¹⁴ Yesusi ne inontaraifosa earomiporo eha rotio demoyarai riasa na wafoi. Eha roti tarai boyari kawuru. ¹⁵ Mayeai Yesusi deretawansa deyo, “Mewaitawang weduarai tuti metanansiau we ragio na Farisifosa tuti ne Herodesi foi.” ¹⁶ Ampafe

ne inontaraifosa emadu wawerasa eteyo, “Dohonao medu tonanai weo tane pari rotine teai?”

¹⁷ Yesusi deitawang fianai aino emadu wea fo, ampafe feasa aha deyo, “We fianie memadu we meha pari rotife nina? Wiro metafurai tuti mewaitawana kaharai e? Menemirorongwa mitubaru paria ne?”

¹⁸ Mewemeuremi wape todoni mewati kahai nina? Tuti mewemetarami wape todonie metaramioa kahai nina? Mearomiporohai ampa ne? ¹⁹ Mearomiporo roti tarai ringno raminde ifoabaurai tuti yohonai we inontarai ewepiaura wering wering fosa (5.000) etang fea ampa ne? Tuti ne seafoi mefanduhi ma mani dang bayai beiru?” Eroa eteyo, “Bayai suraya boru.”

²⁰ “Tuti we roti ituo ifoabaurai ambori yohonai we inontarai ewepiaura wering webea (4.000) fosa etangfo ampa ne? Tuti etampia kaifo mani, ne seafoi bayai beiru?” Eroa wei kontai aha eteyo, “Bayai itu sefang.” ²¹ Ainanaya Yesusi medu wesa aha deyo, “Todonie paria ninai metafu kahai nina?”

Yesusi niari weureng fafa manei denteng na Betsaida

²² Mayeai etafaia sobu Betsaidara, na nanai manea ebing weureng fafa manei we Yesusi ma. Tuti etutani paria we yuai warangfoa wa sauwi ambori denteng. ²³ Yesusi yu na warangfo, binti ura to bendari dereung boriei fo. Mayeai kendio urengfosuru tuti waratawang suru. Ainanaya dutani aha deyo, “Botio fieaifa ete bireri e?”

²⁴ Inontaraifoi fioai ureng detia, mayeai medu

we Yesusi aha deyo, “Iwati inontarai manea era, wape iwatisa ene tarai toyari ai.” ²⁵ Mayeai Yesusi waratawang urengfo aha, nanaya mani deti na maia tuti dentengna. ²⁶ Ainanaya Yesusi medu wei deyo, “Barabera wau to nemu munufoi, dohonao ro to bendarifo afui fe.”

Petrusi meduairai kariri Yesusi mani, Mananu Mampariri dine

(Matiusi 16:13-20; Lukasi 9:18-21)

²⁷ Mayeai Yesusi tuti ne inontarai erariati fosa era to munue watai na bendari Kaisarea Filipi foia. Na rang rabuang dutang berasa deyo, “Kaiwasanesa emadu eteyo mandoni di yau.”

²⁸ Ampafe eroa wei eteyo, “Manea eteyo wau mani Yohanesi mano webaptisi kaiwasa fi di wau. Manea aha emadu eteyo nabio Eliai di wau. Manea aha mani eteyo nabi na fafongfa manei di wau.” ²⁹ Ainanaya dutang berasa aha deyo, “Wape na mantaung mea mani meteyo mandoni di yau?” Petrusi yoa deyo, “Wau mani Mananu Mampariri fi di wau.” ³⁰ Ampafe Yesusi deretawansa we dohonao ewuwuai we kaiwasa siai fo kariri i we-Mananu Mampariri fo fe.

Reantenang pari Yesusi medu kariri ambori sodai dadirafu tuti mirehafo

(Matiusi 16:21-28; Lukasi 9:22-27)

³¹ Mayeai Yesusi deunau ne inontarai ewesuraya mandu fosa deyo, “Todoni kontaio Kaisung Inontarai nei ambori sodai dadira bitoya ki. Mano ewewafoniai we Yahudi fosa, imami baba fosa, tuti mantaunau Hukumi Musai soi fosa, ambori eteiayari ki. Tuti emunia

mireha, wape rahida botoru aha mani suwi aha ki.” ³² Yesusi meduraia kasau we ne inontarai ewesuraya mandu fosa tonanai, wape Petrusi yu bera Yesusi to fui tuti suari deyo “Modu tonana fanai!” ³³ Ampafe Yesusi kiaberahi deti we ne inontaraifosa, mayeai sua Petrusi na tapapa paria, deyo “Ro weruai, wirowe Saminseni fanai. Weo nemu kaiwo moduraifa ne mani, kariri Saminseni ne kaiwofo. Weo fi enemutituita wa, wirowe kariri Allai ne enetituitafo kaha, wape kariri inontarai batang.”

³⁴ Mayeai Yesusi sahu kaiwasa bitoya foi tuti ne inontarai ewesuraya mandu fosa, medu wesa deyo, “Mandoni dino deyo daria yau mani, deiaya mantauni fi dohong weai na nunei fo, tuti sodua ne aitabafoi, amani meinenang we sodai dadira kariri yau, tuti daria yau pampang. ³⁵ Weo mandoni dino de derara mantauni ne ansengfoi sewa weru daria yau mani ambori ne ansengfoi wioru ki, mae mandoni dino na nufi ninai enewawu yau tuti nehu Kaiwo Mahikai ne, awao wonohune wedaya tarahi mireha kontai ki, i ambori sobu numainufo ki. ³⁶ Ampafe manei yurai we sobu nunei sentenang, wape ambori nuaninufoi wioru tuti sobu numainufo kaha mani, we fianie yurai karerai nina? ³⁷ Tuti fianai aino dohonai we yiwang nuaninufoi nai aha fo? ³⁸ Kaiwasa fui nini mani, eroaso yau aha kaha tuti enari sasari bitoya, toyari mano etohong we wiwing siai ete mang siai aha fo. Manamo mandoni mimaya we yoa tuti yau tuti nehu Kaiwone, nana mani Kaisung Inontarai nei kontai mimaya we yoa tutiri ki. Niari tonanai na rabuang bo daraberahi na Dai Allai

ne sambewaraio dadai fo to nunei aha ma. Na rahida bonani, wewai rabuang emararebana fosa eweririati ki.”

9

¹ Yesusi medu aha deyo, “Tarai, imadu we mea mau yeyo, na mano metoari na nina ne mea, manea wirow emarareha kahai paria ewati te Allai ne weMananufu da na mambiriu ma fo.”

Sempaisi deparanding Yesusi na uai wowongfo (Matusi 17:1-13; Lukasi 9:28-36)

² Werahida wonang aha mani Yesusi kia Petrusi, Yakobusi tuti Yohanesi, itora weru kaiwasa bitoya foi, itorautai to uai dedai bei ayai. Ainanaya na tantuma Yesusi ne taraifo yiwani siai aha na itouremireafa. ³ Ansung satara fo kontai bua karofaria kaiwewa tantenang. Inontarai manei fia fieaia na soda kontaio wirow bua tonana kaha. ⁴ Mayeai na tantuma itowati Eliai tuti Musai uroa umadu ria Yesusi na nanai. ⁵ Ainanaya Petrusi medu funomai we Yesusi deyo, “Dai Rabio* Mantaunaune waune, mahikai paria we tonayai na katai nini. Mahikai mani antonari warumai botoru, ambori bei we Dai wau, bei we Musai, tuti bei we Eliai.” ⁶ Petrusi medu tonanai we serawera kaiwo fiani aino medura fo, weo itomatai karera fefe. ⁷ Ainanaya kafafe biua karofari bei sea ma sorsa, mayeai na kafafe rorong fo rawafui bei medu deyo, “Nehu Kaisungno enehuwawuti fi dinini. Metaramididauwi.”

⁸ Rawafuifo medua kaifo, itowati wawerahai na kataifo tonanai amani, itowati manei ahang

* **9:5** Kaiwo *Rabi* fo mani neta we Mantaunau.

kaha, mae itowati te Yesusi meiri we doa ne.
⁹ Ainanaya, itobiari weru uaifo aweufo, Yesusi deretawang sitoru deyo, dohonao itoraisaharai funongno fi anta itowatioa fo we inontarai siai manei fe. Kio Kaisung Inontarai nei suwi na marareha rorong foi akawuru wo. ¹⁰ Ampafe itorohong kariri fianai aino Yesusi derera fo. Wape mantaung sitoru itomadu kariri kaiwo Yesusi medurai kariri suwi na marareha rorong foi aha ma fo. ¹¹ Ainanaya itorutang bera Yesusi itoreyo, “We fianae mantaunau Kaiwo Musai soi fosa emadu eteyo, todoni kontaio Eliai dino da fafong ma akawuru wori nina?” ¹² Yesusi yoa deyo, “Tarai we Eliai da fafong ma akawuru wo, weo da we meinenang fiani kontai.† Wape we fiani soi na Allai ne Kaiwofo kariri Kaisung Inontarai nei,
 ‘Ambori sodai dadira bitoya tuti kaiwasa enemirireuwi ki’?”

¹³ Wape imadu mau yeyo, Eliai da kawuru ma ne, tuti kaiwasa emei kanggani kariri fianai aino enemitituaita fo. Finanai kawariai karirio kaiwo dotu na Allai ne Kaiwofo wei fo.”

Yesusi niari arikang nuaninu kerira dohoni manei denteng

(Matiusi 17:14-21; Lukasi 9:37-43)

¹⁴ Ainanaya Yesusi tuti ne inontarai mantoru fo sitoru itosobu mano fau fosara nanai, itowati kaiwasa bitoya etoawari inontarai indeata wei fosa. Mae mantaunau Hukumi Musai soi fo maneiru teai, esawasa we fieaifa. ¹⁵ Kaiwasa bitoya foi ewatio Yesusi nanai, epapuhung paria ainanaya

† 9:12 Botio Matiusi 11:13-14 tuti Matiusi 17:10-13.

emitoa etamang wei. ¹⁶ Yesusi dutang bera ne inontarai indeata wei fosa deyo, “Fiani dino mantaunau Hukumi Musai soi fosa era ma esawa mea wei ne?” ¹⁷ Manei na kaiwasa bitoya foi yoa wei deyo, “Dai Mantaunaune waune, nehu arikangnei nuaninu kerira dohoni awa borotamu, ampafe ikari we wau ma. ¹⁸ Nuaninufoi deyo dohoni mani, kifasayari aweu riroyari na kahofa nuwowongfo, kawawuaifoi tipu na borongfo, mae samu dorengnao mutu tuti ne taraifoi tiapara apai aha kaha. Yutang nemu inontaraifosa we etata nuaninu kerira foi. Enari wei, wape ebiriu kaha.” ¹⁹ Ainanaya Yesusi medu ne inontaraifosa deyo, “Meai arana ne? Kaiwasa fui nini mea, tarai we inontarai meroasoa di mea kaha. Inai rahang mea tuti itawang yau we mea pari kidoni wori meroasoi ki?” Mayeai medu wesa aha deyo, “Meha arikangwai ma.” ²⁰ Ainanaya eha arikangfoi we Yesusia.

Wape nuaninufoi detia Yesusi nanai, fiokanggimi arikangfoi ne taraifoi beyari, wedaya sawai aweu riroyari na kahofa nuwowongfo, tuti kawawuaifoi tipu na borongfo. ²¹ Ainanaya Yesusi dutang bera arikangfoi tamanai deyo, “Nemu arikangnei sodai maninang nini waroi ampa ne?”

Wawafoi yoa deyo, “Maninang nini sodairi na siario ketuifa. ²² We beiru teai mauwa nuanineinei yurai we deyo miuni, ampafe kifa sayari to adia rorong fo ete to mereha rorong fo.” Ampafe dutang Yesusi aha deyo, “Daie masino biriu we fata auru mani, kadeo aromuo auru tuti fata auru.” ²³ Yesusi medu wei aha deyo, “We fianie

boyo masino ibiriu nina? Taramu ma, inontarai eroasoa nesa mani ebiriu we enari fifiani kontai.”
²⁴ Na siari nanai kontaio mano ne arikangfi meninangfoi, sai deyo, “Sengne waune iroasoai, wape iroasoane fuba kaha, ampafe fata yau ambori iroasoia mutu.”

²⁵ Yesusi deti kaiwasafai we era riruhiai ma fo nanai, data nuaninu kerira foia, amani suari na tapapa deyo, “Nuaninu wedaya kaiwasa etarami pararo tuti eboromitamu ne waune, yemi wau we ro to boriei weru arikangnei tuti dohonao enemukahirai we wuai aha fui fe.”

²⁶ Nuaninufoi bibe rireuwi tuti fiokanggimi arikangfoi ne tarai foia aha, mayeai da to boriei weru arikangfoia. Ainanaya arikangfoi miranding beyaria, ne tarai toyari mireha fenanai, ampafe kaiwasa bitoya fianduhi foi eteyo, “Arikangfi mireha ampa.” ²⁷ Wape Yesusi yuna warangfo tuti biauni doa. Ampafe arikangfoi doaria.

²⁸ Ainanaya Yesusi da to ne munu minohi nai foi afui, ne inontarai ewesuraya mandu fosa, titousa era wa etutani eteyo, “Todonie amebiriu we ametata nuaninu kerira foi kahai nina?” ²⁹ Yesusi yoa wesa deyo, “Nuaninuo ne tarai tonana nei, nari fifiani kontaio wiro atari naya kaha, mae utang we Sempaishi tera reto.”

*Yesusi medu kariri ambori mireha toa fo aha
(Matiusi 17:22-23; Lukasi 9:43-45)*

³⁰ Ainanaya, era weru katai nanai tuti era paria era na nu Galilea foi. Yesusi miaya we kaiwasa bitoya foi ewaitawang kariri era toa fo fanai.

³¹ Weo deunau ne inontarai ewesuraya mandu fosa fefe. Medu wesa deyo, “Kaisung Inontarai

nei ambori manei dewayani to inontarai ewarami rorong fo we emuni ki, wape rahida bo botoru foi mani suwi aha ki.” ³² Ne inontaraifosa etafu fianai aino medura fo kaha. Tonanai ki, wape ematai we etutang berahai aha.

*Mandoni dino fiabai sewa fo
(Matusi 18:1-5; Lukasi 9:46-48)*

³³ Mayeai era wa sobu Kapernaumia. Esuai to munufoi afui, mayeai Yesusi dutang berasa deyo, “Fianang dino anta na rang rabuang mani mesawa mea wei nanai?” ³⁴ Wiro manei deiobu kaiwofeai we Yesusi ahang kaha, weo anta na rang rabuangfo mani, esawasa we mandoni dino fiebai sewa fo fefe. ³⁵ Yesusi suki aweu minohi, mayeai sahu ne inontarai ewesuraya mandu fosa, medu wesa deyo, “Mano deyo andino ne fonia fo mani, todoni kontaio ne fui ki tuti wemangfata we mandoni kontai.” ³⁶ Mayeai Yesusi kia arikang katui manei ma, tuti dohong arikangfoi doari na earomireafo. Ainanaya fiaung arikangfoi mae medu wesa deyo, ³⁷ “Mandoni dino demang we arikang tonina nesa na mai na wonohune mani, wenani demang we yau kontai. Tuti mandoni dino demang we yau mani, wiro demang we yau tera kaha, mae we mano demi yau foi kontai.”

*Mandoni dino dapa tata kaha mani sau we tata
(Lukasi 9:49-50)*

³⁸ Ainanaya Yohanesi medu we Yesusi deyo, “Dai Mantaunaune waune, amewati inontarai manei data nuaninu kerira na wonomune. Ampafe amesuari, weo i mani inontarai na tata manei dine kaha fefe.” ³⁹ Manamo Yesusi deyo,

“Wiro meteiweduari fanai, weo wiro manei niari fitantumafeai na wonohune, na kutu nanai kontai deibera yau kaha. ⁴⁰ Weo mandoni dino dapa tata kaha mani, wenani sau we tata. ⁴¹ Weo tarai, imadurai we mea mau yeyo, mandoni dino dohong mereha we metunung fo, weo inontarai meraria Mananu Mamparirinei di mea fefe, ne fiembaitafo wiro nai weruri kahai ki.”

*Yesusi ne kaiwoariri kariri enari sasari fo
(Matusi 18:6-9; Lukasi 17:1-2)*

⁴² “Mandoni kontai, andino wedaya inontarai toyari arikang fininisa, amani mano eroaso yau nesa manei, niari sasari, nana mani ne mahikai sewa we wenani mani, kase kamiei fuba bei na rahanangfo tuti kabioi deisui na rawanang rausi. ⁴³ Tuti masino waramuwai wedaya sasari we wau mani, ferang kutuia. Weo nanai aino beng sewa borara nemu taraiwai ne doni aino wedaya sasari wai, wape ambori nemu taraiwai sentenang saukaha tono Sorohao Adia rorong foi, amani Adia danggararu we fitawafa foi fo. ⁴⁴ Weo na Soroha rorong foi mani, adiafoi fefe na wea kaha tuti awatafoi mireha na wea kaha. ⁴⁵ Tuti masino nari sasari na awemuwa mani, ferangkutuai tuti kobioi weruai. Weo ne mahikai mani, awemu bei keburu mae wobu numainu. Mae dohonao awemu unai ruhiai wape wobu numainufo kaha, wape wobu Soroha rorong foi fe. ⁴⁶ Na wanai adiafoi fefe na wea kaha tuti awatafoi mireha na wea kaha. ⁴⁷ Masino nari sasari na uremu bei mani, ketafatini kobioi weruai. Weo ne mahikai mani, uremu bei kibe mae wobu Allai ne Mananu rorong fo. Mae dohonao uremuwa suru

ubeng ruhiai wape wuai to Soroha rorong foi fe.
⁴⁸ Na wanai adiafoi fefe na wea kaha, tuti awata mireha na wea kaha.

⁴⁹ Weo Allai dohongno adiafoi weo mansiari mansiari, toyari ai indawang fiang nayai.

⁵⁰ Ainei mani denteng, wape meuwai ahang kaha mani, todoni wori ohoni meuwai aha ki? Ampafe todoni kontaio mene tarai tonana, amani memeuwai, tuti meminohi ruhiai na mai."

10

Yesusi deunau kariri Kaiwo Musai soi kariri etira wiwingfo

(Matiusi 19:1-9)

¹ Mayeai era weru katai nanai to waya Yardeni eneung dowei foi, amani nu Yudea foi. Na nanai kaiwasa bitoya kontai era aha eminohi wari Yesusi. Ampafe kariri fianai aino kaiwasa bitoya mani niari fo amani deunausa. ² Tuti Farisi maneiru teai era kefani we eweanggariri, amani etutani ambori deiai Hukumi Musai soi fo. Ampafe etutani eteyo, "Kariri tane hukumi agama nei mani, mangfoi dira binengfoi rai e?"

³ Yesusi yoa wesa deyo, "Kaiwo fianai aino Musai deretawanai we mea fo?" ⁴ Eroa wei eteyo, "Musai yoa we mandoni dino dira ne wiwingfoi mani, soi surati bei kariri dirarifo tuti dohoni we wiwingfoi ambori demi da weruia." ⁵ Ainanaya Yesusi yoa wesa deyo, "Musai soi hukumi nini tonanai, weo deitawanai we menumikamiei mitubarau, metaramididau kaiwo aunau kaha fefe. ⁶ Wape na reantenangfo, amani reantenang Allai niari nunei mani, kaiwofo dotu tofino:

‘Allai niari inontarainesa mang tuti wiwing.’*

⁷ ‘Nanai wedaya mangfoi ambori sawing inang tamang suru tuti weboyari ria ne wiwing-foi,

⁸ ambori ne tarai toyari une tarai boyari.’*

Ampafe wiuro uweboru ahang kahai mae uweboyari. ⁹ Ampafe fianai aino Allai fianduhiai weboyaria fo, wiuro inontarai manei kia tateraifa fanai.”

¹⁰ Mayeai Yesusi ne inontarai dirisa fosa esuai to munu eminohi nai foi afui, etutang berahi kariri fi anta medura fo. ¹¹ Ainanaya Yesusi medu wesa deyo, “Mandoni dino dira binengfoi tuti dau wiwing manei siai aha mani, wenani niari sasari we ne wiwing mano fafong foi, amani sasario dena ria wiwing siai fo. ¹² Tonanai kontai we wiwing dira ne mangfoi, mae dau mang siai ahang foi, i kontai niari sasario dena ria mang siai fo.”

Yesusi mioang arikang

(Matiusi 19:13-15; Lukasi 18:15-17)

¹³ Na nanai inontarai manea eha ene arikang-fosa we Yesusi ma, we yuai warangfoa wasausa tuti mioansa. Manamo Yesusi ne inontaraifosa esuasa. ¹⁴ Yesusi deti ne inontaraifosa enari tonanafo, kesousa, tuti medu wesa deyo, “Metawing arikangwasa era we yau ma, dohonao meteiwedusa fe, weo inontarai toyari arikangfesa nini saino esuai to Allai ne Mananu rorong fo ne. ¹⁵ Tarai, imadu we mea mau yeyo, inontaraio wiuro yoasoai tuti niari enerorongfoia tewawa kariri arikang kaha mani, wiuro suai to Seng Allai ne Mananu rorong fo kaha ki.” ¹⁶ Yesusi medu

* **10:6** Kejadian 1:27 * **10:8** Kejadian 2:24

tonanaia kaifo fiaung arikangfosa, mayeai yuai warangfoa wasausa tuti mioansa.

Yesusi deunau kariri inontarai ne ra bitoya tuti Allai ne Mananu rorong fo

(Matiusi 19:16-30; Lukasi 18:18-30)

¹⁷ Rabuang bo Yesusi tuti inontarai fosa ete era fo, inontarai manei mito we Yesusi ma. Inontarai nani suki aweu disangkapa awebuka na arongreafo tuti medu deyo, “Mantaunau bontengne waune, fianai aino inari we ambori isobu numainufo ne?” ¹⁸ Yesusi yoa deyo, “We fianai e wahu yau we yenteng ninai? Wiro manei denteng kahai, mae Allai meiri kawuru. ¹⁹ Allai ne Hukumi dohonai we tatohong kariria fo boitawanai ampa, amani:

‘Wiro mung inontarai fanai,
bena ria wiwing siai fanai,
wiro komananapi fanai,
binggai inontarai na kaiwo wetarai kaha fo fanai,
wiro totofa manei we ka ne fianggengfo fanai,
womi we nemu dai tuti nemu ai.’*,”

²⁰ Inontaraifo yoa wei deyo, “Dai Mantau-naune waune, kaiwoariri fuba nani yohong kariri kawuru na iwebariboaifa ampa.”

²¹ Ainanaya Yesusi enewawu inontaraifo sei-teri tuti medu wei deyo, “Sea fi beyari bohong kariria kaharai, amani ro wa bowayang nemu ra munohi tutira wara kai, tuti doiwa bohonai we inontarai ene pari fi fosa, nanaia mani wobu ra na Waidania finanai. Tuti nari tonanaia mani ro ma ro ria yau.” ²² Inontaraifo tarao kaiwofo nanai,

* **10:19** Keluaran 20:12-16; Ulangan 5:16-20

arokuayai paria, weo ne ra bitoya karera fefe, ampafe da weru kataifoi na enerorong fituayai.

²³ Yesusi seite ne inontarai erariati fosa, medu wesa deyo, “Mawa kahai we inontarai ene ra bitoya nesa esuai to Seng Allai ne Mananu rorong fo ki.” ²⁴ Ne inontaraifosa epapuhung paria we kaiwo medurai tonana fo. Wape medu wesa aha deyo, “Arikangne meaine, tarai we mawa kahai we uai to Allai ne Mananu rorong fo. ²⁵ Weo mawa sewa we unta manei suai kaha aniai kamirei bei weru inontarai ne ra bitoya manei suai to Allai ne Mananu rorong fe fo.”

²⁶ Kaiwo medura fo wedaya ea epapuhung paria, ampafe etutang berahi eteyo, “Tonana mani, mandoni dino mesi we sobu faririfo ne?”

²⁷ Yesusi seitesa tuti medu wesa deyo, “We inontarainesa mani finanai wiro ene mambiruifea we enari kaha, wape we Seng Allai mani fifiani kontaio mawa arora.” ²⁸ Ainanaya Petrusi medu wei deyo, “Daie, boti fifiani kontaio ametawinaifa tuti ameraria wau!”

²⁹ Yesusi medu wesa aha deyo, “Tarai, imadurai we mea mau yeyo, inontarai mandoni da weru ne munufoi ete ne doroi mang foi ete doroi wiwing foi, ete ne wawafo suru, ete ne arikangfosa ete ne romifo, ambori daria yau tuti wiuwu nehu Kaiwo Maihikai ne, ³⁰ nana mani wenani ambori sobu fi bitoya na rabuang bonini ki, amani ne munu, ne terafosa, inanai, ne arikang tuti ne romifo. Tuti dadirafo sodairai kontai, mae rahida da ma wanai, ambori minohi we numainu. ³¹ Wape kaiwasa bitoyao na nunei ninai ewefonia fosa ambori enai to kurumifui ki, mae mano na nunei

ninai enai to kurumifui fosa ambori ewefoniai ki.*”

*Webetoru Yesusi medu kariri ne mararehafo
(Matiusi 20:17-19; Lukasi 18:31-34)*

³² Etautai era pari to bendari Yerusalemi ayai. Yesusi sahara fituayai fafong werusa, ambori ne inontaraifosa era tuari aha ki. Ne inontaraifosa earomikuayai wei paria, tuti kaiwasa bitoya wei foi kontai mitai paria. Mayeai Yesusi sahu ne inontarai ewesuraya mandu fosa ma, deikaririai wesa kariri fianai aino ambori sodaira fo. ³³ Medu deyo, “Metarami ma. Nina mani, tara to Yerusalemi ayai finina. Na wanai Kaisung Inontarai nei ambori manei dewayani we imami baba fosa tuti mantaunau Hukumi Musai soi fosa ki. Tuti ambori etohong aiboi marareha fo wei, mayeai etohoni pari to inontaraio etaroangno Allai kaha fosa ewarami rorong fo. ³⁴ Inontarai nanisa ambori eteiberahi, ehandoi, erarubati na wai, tuti emuni mireha. Wape rahida bo botoru foi ambori suwi aha ki.”

*Fio Yakobusi tuti Yohanesi urutang weai
(Matiusi 20:20-28)*

³⁵ Ainanaya Yakobusi tuti Yohanesi, amani Zebedeusi ne arikangfo suru, ura wa umadu we Yesusi ureyo, “Dai Mantaunaune waune, aureyo nari fieai we auru.” ³⁶ Dutang suru aha deyo, “Fianai aino mureyo inari we muru ne?” ³⁷ Uroa wei

* **10:31** Ne arti mani toninai: Inontarai reantenang etarami Sengei ne Kaiwo fosa, amani inontarai Yahudi, wape wiro eroasoa kaha, esuai Allai ne Mananu rorong foi kaha ki. Wape inontarai etaramioai wefuiai, amani inontarai Yahudi kaha fosa, wape eroasoi, ansaino esuai to Allai ne Mananu rorong fo ki.

aha ureyo, “Aureyo moduraia futuai we auru, we rahida ru wang Mananu fo na nemu sambewaraio dadai fo mani, bohong kataio mai fo we auru, amani manei minohi na waramu domoya wai tuti manei na waramu dowe wai.” ³⁸ Wape Yesusi yoa we suru deyo, “Muwaitawang fianai aino murutang weai nina kaha. Mubiriu we murunung nano fi dadirao yunung nai nei tuti muwebaptisi kontai na dadirao isobu baptisi nai ne rai e? Mubiriu we musodai dadira ambori isodairi foi konta rai e?” ³⁹ Uroa wei ureyo, “Aubiriu wea rai.” Ampafe Yesusi medu we suru deyo, “Nehu dadira nani murunung nai kontai, tuti muru kontai muwebaptisi na dadirao iwebaptisi nai nei. Nehu dadira nanai musodairi rai.” ⁴⁰ Wape kariri mandoni dino ambori minohi na enehung domoya nei tuti na enehung dowe nei mani, yau wiro ikutu kaiwo kariri nana kaha. Katai nani Allai meinenami we inontarai kawuru ampa, amani mano diri suru kawuru we uminohi na nanaia fo.”

⁴¹ Yesusi ne inontarai ewesura mano wei fosa etarami finanai ampefe ehasou Yakobusi tuti Yohanesi suru paria. ⁴² Ampafe Yesusi sahu kipasa ma, medu wesa deyo, “Mewaitawanaifa weo na kaiwasa etaroang Allai kaha fosa, amani Yahudi kaha fosa, mano ewenunggamiei we ene parentanei, enari kanggani ene kaiwasafai. Tuti mano ewewafoniai fosa etanggewa ene kaiwasafai na tapapa. ⁴³ Wape wiro mene tarai tonana kaha, mae mandoni dino deyo fiebai sewa na mea fo mani, todoni kontaio wemangfata we mea. ⁴⁴ Tuti mano deyo wefoniai na mea fo mani, todoni kontaio wewoming we mea akawuru wo.

⁴⁵ Weo Kaisung Inontarai nei kontaio wirowi da ma we mefatarai kaha, mae we fiata mea tuti we dohong ne taraifo we feriri kaiwasa bitoya foi.”

Yesusi niari Bartemeusi mano urengfafa foi deti (Matiusi 20:29-34; Lukasi 18:35-43)

⁴⁶ Era wao sobu bendari Yeriho foi. Ainanaya Yesusi tuti ne inontarai erariati fosa tuti kaiwasa bitoya kontai, era weru bendari Yeriho foia nanai, esobu inontarai urengfafa manei minohi na rang dereung fo mae dedo we fi. Inontaraifo wonong fino Bartemeusi, amani Timeusi antung dine. ⁴⁷ Na kutu taraoai we mano da ma nani mani Yesusi inontarai Nazaretifi dine nana ne, sahu deyo, “Yesusio, Dauti ne Kaisungwa waune, aromuo yau!” ⁴⁸ Kaiwasa bitoya fosa esuari we nemboru, manamo tentumasa kaha, mae sahu mambiriu aha deyo, “Dauti ne Kaisungwa waune, aromuo yau!”

⁴⁹ Ampafe Yesusi doa ukai, medu deyo, “Mesahui ma.” Ainanaya esahu inontarai urengfafa foi, emadu wei eteyo, “Tawang enemurorongwai, boabari wau, weo Yesusi sahu wau.” ⁵⁰ Weurengfafafoi tarao kaiwofe nanai, warapa ne ansung boriei foa watai, mae soiri tuti mito we Yesusia. ⁵¹ Da wa kefangna, Yesusi dutang berahi deyo, “Fianai aino boyo inari we wau ne?” Weurengfafafoi yoa wei deyo, “Dai Rabio Mantaunaune waune, yeyo iwati.” ⁵² Yesusi medu wei aha deyo, “Barabera wau to nemu munufoi. Nemu roaso yau wa wedaya bonteng ampa.” Na tatofang kutu nanai kontaio urengfo tabau deti. Ainanaya da ria Yesusi na ne rangorong foa.

11

*Yesusi suai to bendari Yerusalemi
(Matiusi 21:1-9; Lukasi 19:28-38; Yohanesi 12:12-15)*

¹ Era wa kefang we Yerusalemi mani, esobu munue Betfage tuti Betania na wiwoi Saituni ene-ungfo. Na nanai Yesusi demi ne inontarai dirisa fosa uwemandu ura fafong. ² Medu we suru deyo, “Mura to munue watai na taaromife wanai, mura waroi afui kahai mae muwati manei tebuhi ne keledai antung manei doari na nanai. Keledai nani manei wiwoi dau nai kaharai. Murehuwi mukari ma. ³ Tuti masino manei dutang bera muru deyo, ‘Murehu keledaiwai we fiani,’ nana mani mуроa wei mureyo, ‘Sengnei andino demi auru we aukari ne, wape ambori dohoni tibera ahera aha ma ki.’ ”

⁴ Inontarai mandu fo suru ura kariri fianai aino Yesusi demi suru ura wea foa. Na wanai uwati keledai antung manei, wenengfoi tebuhiri doari na ne mунu refongfo, na rang dereungfo. Tuti urehu keledaifoia. ⁵ Inontarai etoari na nana fosa etutang bera suru eteyo, “Tofino! Murehu keledai antungwai we fiani?” ⁶ Uroa wesa kariri fianai aino Yesusi medurai we surua fo. Ampafe inontaraifosa eroa we ukaria. ⁷ Ukari ura wa sobu Yesusifo, etohongno ene ansung boriai feai awiai ebuaisai na keledai kuruinafoi. Ainanaya Yesusi dautai ayai minohi sauwi. ⁸ Kaiwasa bitoya paria eha ene ansungfoa ehafarai na rangfoi, manea kontai ebuai ai tutuba eha na romifo wa sau rangfoi, ambori emaranding rangno Yesusi da nai foi. ⁹ Kaiwasa era foni Yesusi fosa tuti mano era na kurufui fosa, esahu kiai eteyo,

“Hosana! Moanafeai we Mano da na Sempaishi wonong ne!

¹⁰ Moanafeai we tane werengno Dauti ne Man-anu rorongno ambori da ma ne ki!

Hosana! Fiaifeai we Allai na katai dedai!”

¹¹ Yesusi suai to bendari Yeruselemi afui nanai, suai to Sempaishi ne Munufoi afui. Deti kariri kataifo tonanai, wape dirufoi kikeu, ampafe i tuti ne inontarai ewesuraya mandu fosa etaraberasa to Betania aha.

*Yesusi deikanggani ai urungfoi
(Matiusi 21:18-19)*

¹² Kameaia, na rabuangno era weru Betaniafoi mani, Yesusi wewisi. ¹³ Na waroi detiao ai urung rowei, sifu biriayai tuti reraungfoi kehe paria. Ampafe da wa detioi we webong ete bireri e? Wape da wa sobu neungfo mani, deti sobu bong kutu bei kahaia, mae reraungfoi terai. Weo rabuang bonani mani wiro ne diru neung we niaya kaharai. ¹⁴ Ainanaya Yesusi deikanggani aifo deyo, “Na rahida bonini to fongna mani, wiro webong aha we manei dang nemu bongnei kaha.” Yesusi ne inontarai dirisa fosa etarami te kaiwo medurai nanai.

*Yesusi suai to Sempaishi ne Munufoi
(Matiusi 21:12-13; Lukasi 19:45-48; Yohanesi 2:13-16)*

¹⁵ Mayea mani era wa sobu Yerusalemia. Na nanai Yesusi suai to Sempaishi ne Munufoi ro-fongfo, tuti data kaiwasa mano etawayangfi tuti mano ewaworifi na nana fosa. Bebari ene mejao eriwang doi naya fo tuti kaderao mano etawayang muntung we korbani fosa eminohi naya fo. ¹⁶ Tuti

wiro yoa we manei kia fiawayanai da rurang munu dereungfo kaha. ¹⁷ Mayeai deunause deyo, “Na Allai ne Kaiwofo medu fieai, amani dotu tonina:

‘Nehu Mununei ahui we munuo inontarai nunei kiai ewenadi nai dine,’*
wape menariri wemunu mananapia.”

¹⁸ Imami baba fosa tuti mantaunau Kaiwo Musai soi fosa, etarami kaiwo Yesusi medura fo, ampafe esera we rang we emuni. Wape emataiti we kaiwasa bitoya epapuhung weo ne kaiwo aunau fo. ¹⁹ Dirufoi de kikeu mani, Yesusi tuti ne inontarai suraya mandu fosa era weru bendarifoia.

Fiainawiai na ai urungfoi
(*Matiusi 21:20-22*)

²⁰ Kameaia mani Yesusi tuti ne inontaraifosa era wa era rurang ai urungfoi, wape ewatioi we memasa beyari na rain dengfo paria sobu newafoi. ²¹ Ampafe Petrusi aroo fianai aino Yesusi medu we aifo na ramindenafa tuti medu we Yesusi deyo, “Dai Mantaunaune waune, botia, ai urung ramindenafa boikanggani fi memasa ampa.” ²² Yesusi yoa wesa deyo, “Meroaso Allai. ²³ Tarai, imadurai we mea mau yeyo, mandoni dino medu we uai nini deyo, “Tuwera weru katai nini tuti taukaha rawanang rausi!” mae enerorong soriru kaha mae yoasoai na mutu, nana mani finanai kaririai wei. ²⁴ Ampafe imadurai we mea mau yeyo, metutang we fieai ria Allai mani, meroasoai we finanai mesobuai ampa, nana mani ambori mesobuai ki. ²⁵ Tuti mewenadi metutang we Sempaisi, wape menemirorong pirahai we

* **11:17** Yesayai 56:7; Yeremiai 7:11

manei mani, meteiai wenani akawuru wo, nana mani ambori mene Dai na rorafaisi kontai feriri mene sasariwai. ²⁶ Wape wiwo meteiai inontarai siai ene sarawa kaha mani, mene Dai na rorafaisi kontaio wiwo deiai mene sasariwai kaha.”

Mano ewefoniai we Yahudi fosa etutang bera Yesusi kariri ne mambiriu we niarifi fo (Matiusi 21:23-27; Lukasi 20:1-8)

²⁷ Mayeaia mani era wa sobu Yerusalemia. Na siario Yesusi da na Allai ne Munufoi rorongfo, na nanai imami baba fosa, mantaunau Hukumi Musai soi fosa, tuti mano ewefoniai we Yahudi fosa era we Yesusi ma. ²⁸ Etutang berahi eteyo, “Na mandoni wonongne tuti ne mambiriune nari fi bitoya tonina fenina? Tuti mandoni dino yuai wau we nari fininaifa ne?” ²⁹ Yesusi medu wesa deyo, “Yau kontai yutang bera mea we fieai, tuti finanai meteisaharai we yau mani, ambori yeisaharai kontai we mea kariri na mandoni dino yuai yau we inari fininaifa ne ki. ³⁰ Meteisaharai we yau, weo Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi mani, mandoni dino yuaisi we webaptisi kaiwasa tonana ne? Allai ete inontarai nunei manei e?”

³¹ Imami baba fosa tuti mano ewefoniai we Yahudi fosa emadu kaririai wawerasa eteyo, “Masino tateyo, ‘Allai dino yuaisi we niari finana ne,’ nana mani ambori dei we tata aha ma deyo, ‘Tonana mani, we fianie wiwo meroaso Yohanesi kahai nina?’ ³² Wape dadira kontai we tateyo inontarai nunei manei dino yuaisi ne,” weo ematai kaiwasa bitoya foi, we eroasoai we Yohanesi mani nabi tarai dine. ³³ Ampefe eroa we Yesusi eteyo, “Ameserawawerahai.” Ainanaya

Yesusi medu wesa deyo, “Tonana mani yau kontai wiro yeikaririai we mea kaha weo mantei dino yuai yau we inari fi bitoya nini faini.”

12

Yesusi medu fyiwansoai kariri weenari romi angguri

(Matiusi 21:33-46; Lukasi 20:9-19)

¹ Mayeai deiriri fyiwansoai bei wesa aha, amani deyo, “Inontarai manei sanang ne romi angguri bei, sanamia kiaia, ainanaya yu wore wariria. Kontai sirai kamirei we katai ehua angguri foi nai tuti biaungno katai ne tarai to-yari yawa dedai bei we ewaitawang wedua romi angguri foi nai. Ainanaya dohoni we inontarai manea we ewaitawang weduari, ambori romi foi wetarai mani etohong eai we mano ne romi foi tuti etato ei maisa. Ainanaya mano ne romi-foi dontai to nu siaia. ² Niayaia tete rabuang bo romi foi wetarai fo, demi ne mangfata manei dontai we kia ne atorafo ria mano ewaitawang ne romi foi fosa. ³ Manamo mano eru romi foi sa etafu mangfatafoi, eboia denteng kaha tuti etatari daraberahi na warang arora aha. ⁴ Mayeai mano ne romi foi demi ne mangfata manei siai aha, manamo mangfata nani kontai eboisabu nunggamiei tuti eteikanggani ne woria denteng kaha, mayeai etatari daraberahi na warang arora aha. ⁵ Ainanaya mano ne romi foi demi nari mangfata mano mantoru foi aha, manamo mang-fata nani kontaio etouri kahai mae emunia mire-hara. Enari pampang tonanai we mangfata fuba, mano ne romi fi demisa era wa nanisa. Manea

eboisa, wape manea kontai emunsara emarareha.
⁶ Demi ne mangfatafosara ehaia, titou ne kaisung mansiari enewawuti foi terai, ampafe demi mae da aha weo enetituitai deyo, 'Nehu kaisungnei mani, esomi wei rai.' ⁷ Manamo we eru romi-foi sa ewati ne kaisungfoi we da ma fo nanai, emadu wawerasa eteyo, 'Ne kaisung ambori sobu tamang fi minohi tutira fe andinini, ampafe tamunia mireha weruaia, ambori fianai aino tamang minohi tutira fo taha we tata.' ⁸ Etafuria tuti emunia mayeai ehabioi ariei wiatai na romi dereungfo."

⁹ Ainanaya Yesusi bera imami baba fosa tuti inontarai ewefoniai we Yahudi fosa aha deyo, "Tofino mano ne romifoi, fifiani aino ambori dohonai we mano eru romifoi sa fo? Todoni kontaio ambori daraberahi ma tuti miung mano yoasosa we eru ne romifoi sa ki, tuti dohong romifoi we inontarai siai manea aha we ewaitawani ki."

¹⁰ Ainanaya Yesusi medu aha deyo, "Metato Sengnei ne Kaiwo arawang bo dotu tonina nei kaha rai e? Amani:

'Kamieio mano enari munu nesa ehabioi fi,
 andi wekamiei reantenang we etang
 kamieifoi doa sauwi ampa.

¹¹ Sengnei andino niari finina,
 tuti fi mehikai paria na tauremine.'*,"

¹² Ampafe mano ewefoniai we Yahudi fosa, etarami fyiwansoi nani fo, erurai we etafu Yesusi weo ewaitawanai we Yesusi ne kaiwo medura fo reng wesa kariri todoni eteiyari we Mananu Mampariri foi fo. Manamo ebiriu kaha, weo

* **12:11** Masmuri 118:22-23

ematai kaiwasa bitoya foi fefe. Ampafe wiwo etoari ahang kaha, mae efononansa weru Yesusia.

Yesusi medu kariri bai pajaki we Mananu Kaisari

(Matiusi 22:15-22; Lukasi 20:20-26)

¹³ Esera we rang we etafu Yesusi, ampafe rahida bei etemi Farisi maneiru teai tuti Herodesi ne inontarai erariati fosa maneiru teai, era wa we eweanggari Yesusi na fi etutang wea fo. ¹⁴ Ampafe era wa etutang berahi eteyo, “Dai Mantaunaune waune, amewaitawanai we wau mani inontarai enemurorong mesi di wau. Amewaitawanai kontai we bounau na mai kariri fianai aino Seng Allai medurai we inontarainesa fo, wiwo tau funomai we kaiwo inontarai emadura fo kaha weo wiwo womi we mano ewewonomi fosa kaha fefe. Ampafe kariri tane hukumifo, mesi we tabai pajaki weo Mananu Kaisari ete bireri e? Tatohonai ete bireri e?”

¹⁵ Manamo Yesusi deitawang enemirorong kerira foi, ampafe medu wesa deyo “We fianie meweanggari yau we metafu yau na nehu kaiwone nina? Meteinawiai we yau doi mebai pajaki nai wai ambori yeti kaririai.” ¹⁶ Ampafe eteinawi doi dinari bei wei. Ainanaya Yesusi dutang berasa deyo, “Mandoni dino yabani na doi finina, tuti mandoni dino wonongfe watai nai ne?” Eroa eteyo, “Mananu Kaisari.” ¹⁷ Ainanaya Yesusi medu wesa aha deyo, “Tonana mani metohonai we Mananu Kaisari fifiani aino Kaisari neng fo, tuti we Allai fifiani aino Allai neng fo.” Mano eteyo eweanggari nanisa, epapuhung paria we ne kaiwofo.

Yesusi deunau kariri inontarai esuwi na marareha rorong fo

(Matiusi 22:23-33; Lukasi 20:27-40)

¹⁸ Mayeai inontarai manairu teai na inontarai eweSaduki fosa era we Yesusi ma. Ea mani inontarai Yahudi saine, wape eroasoai we inontarai emarareha nesa wirow esuwi ahang kaha. Era wa weo etutang berahi eteyo, ¹⁹ “Dai Mantaunaune waune, nabi Musai soi kaiwo ninai we tata, soi deyo, ‘Mang manei rirau wape sobu arikang kaharai mae mireha, nana mani ne tahatuifo dau ne wiwingfoi aha, ambori dohong arikang we mano mireha nani ne ririafoi aha.’”^{*} ²⁰ Ametaterai weo mambetahatui eweitu, mano fuba foi riraua, wape wirow une arikang kaharai mae mangfoi mireha weru wiwingfoia. ²¹ Mayeai ne tahatui mano suari foi dauo ne wiwingfoi aha, manamo i wirow ne arikang kaharai mae mireha kontai aha. ²² Ne tonanane we ne tahatui mano suari foi, paria sobu mano fui pari foi kontai. Ea kiai erau wiwingfoi wape ene arikang kaharai mae emararehara. Ne fui pari fo wiwingfoi kontai mirehara. ²³ Ampefe na rahida mansuwi-suwi foi mani, na mambetahatui eweitu nani fosa, mantei dino ne wiwingfoi ne? Weo mambetahatui itu fosa erau ruhi wiwingfoi fefe.”

²⁴ Yesusi yoa wesa deyo, “Menemitituai sarawai paria, weo wirow metafu Sengnei ne Kaiwofo tuti meroaso ne mambiriufo kaha. ²⁵ Weo rahida bo mansuwi-suwi foi mani, wirow inontarainesa erirau ahang kaha mae eminohi toyari wewai na Waidani. ²⁶ Wape kariri inontarai emarareha ne

^{*} **12:19** Ulangan 25:5-6

esuwi ahang fo mani, metato Kaiwo Musai soi kariri ai yafui denggararu foi ete bireri e? Na kaiwo nanai, Allai medu we Musai deyo,

‘Yau mani Allaio mene werengno Abrahami,

Isaki tuti Yakupi esomi wei foi di Yau.’*

²⁷ Seng Allai nani mani wiro Seng we inontarai emarareha kaha, mae i mani Seng we inontarai etarang, tuti wiro inontarai emarareha fo saino esomi wei fo kaha, mae mano etarang fosa, an-saino esomi wei ne. Nanai deinawiai we Abrahami sitoru etarang aha na Waidani ampa. Tarai, menemitituawa sarawai paria.”

Yesusi medu kariri kaiwo wereantenang na Hukumi Musai soi fo

(Matiusi 22:34-40; Lukasi 10:25-28)

²⁸ Na nanai mantaunau Kaiwo Musai soi fo manei kontai da wa, doa mae taradidau Yesusi tuti Sadukifosa kaiwo emadura fo. Mantaunau Kaiwo Musai soi foi taraoai terai we Yesusi deisaha kariri fi etutang weai nanai na mai paria. Ampafe i kontai dutang fea Yesusi aha deyo, “Na Sempaishi ne Hukumine, kaiwo fianai aino ne reantenang pari ne?” ²⁹ Yesusi yoa wei deyo, “Kaiwo reantenang ne mani dotu tono:

‘Inontarai Israeline meaine, metarami ma,

Allai mani tane Seng dine,

tuti manei siai ahang kahai, mae meiri terai.

³⁰ Enemuwawu Sempaishi, nemu Allai,
na enemurorongwai sentenang,
na numuaninuwai sentenang,
tuti na enemutituitawa sentenang.’*

* **12:26** Keluaran 3:6 * **12:30** Ulangan 6:5

³¹ Hukumi sua aha mani,
 ‘Enemuwawu inontarai siai kariri enemuwawu
 bera mantaung wau wa.’*

Wiro kaiwofeai siai aha we sewa hukumi boru
 nina kaha.”

³² Ainanaya mantaunau Kaiwo Musai soi foi
 yoa we Yesusi deyo, “Dai Mantaunaune waune,
 tarai paria. Fianai aino modurai nanai antu, weo
 Seng Allai mani, meiri kawurua tuti wirow seng
 manei siai ahang kaha. ³³ Tuti todoni kontaio, in-
 ontarainesa enemiwawu Seng Allai na enemiro-
 rongfoi sentenang, na ene mambiriufu tantenang
 tuti enemitituaitafo. Tuti ea kontai enemiwawu
 inontarai siai kariri enemiwawu berasa fo. Fi-
 nanai aino beng sewa korbano nunumi foi tuti
 korboni siai weo ohoni we Allai foi ne.”

³⁴ Yesusi taraoai we mantaunau Hukumi Musai
 soi foi ne kaiwofo sewai pariara fo, ainanaya
 medu wei deyo, “Ninaia mani, adareti moinenang
 wuai to Seng Allai ne Mananu rorong fo.”

Yesusi medu kaiwofoa kai tonanafo, wirow manei
 wemang we dutani we fieai siai ahang kaha.

*Kaiwo kariri Yesusi, Mananu Mampariri dine fo
 (Matusi 22:41-46; Lukas 20:41-44)*

³⁵ Yesusi doa mae deunau na Allai ne Munufoi
 rorongfo tonanai, mayeai dutang bera kaiwasa
 etaramididauwi fosa deyo, “Todonie mantaunau
 Hukumi Musai soi fosa eteyo Mananu Mampariri
 nei Dauti ne Kaisung dine nina? ³⁶ Weo Dauti
 mantauni, Allai Nuaninunei sensoni mani medu
 kariri deyo,

‘Seng Allai nei medu we nehu Sengnei deyo,

“Munohi na warahu domoya nei,

* **12:31** Imamati 19:18

pariao iwedaya nemu aitetanesa taha tawangsa kiai na awemuwai.” *

³⁷ Ampafe Dauti mantauni sahu Mananu Mampariri foi we ne Sengfoi tonana mani, todonie i mani weriria terai na Dauti ma nina? Mae nanai deinawiai we Sengno Mamparirifo dedai sewa Mananu Dauti tuti ne riria tera fo.” Kaiwasa fianduhi na Sempaaisi ne Munufoi nanisa eparaise paria we etarami Yesusi deunaufo.

Anansiau we mantaunau Hukumi Musai soi fosa

(Matiusi 23:5-7; Lukasi 20:45-47)

³⁸ Medu wesa deyo, “Metanansiau we mantaunau Kaiwo Musai soi fosa. Ea mani emirising we esansung ansung dewariroi, era tutirai na kaiwasa bitoya foi earomireafu, toyari na kondirora, ambori kaiwasa bitoya nani esomi wesa. ³⁹ Emirising we etoa na katai mahikai na munu agama Yahudi fo rorongfo tutu na muniara bei mani, emirising we etiri katai mahikai na fong fo we eminohi nayai. ⁴⁰ Epampamu wiwinafosa we eha fi eminohi tutira fo, tuti ewenadi mani ene nadifo dewariroi, ambori kaiwasa bitoya fosa etatosa we inontarai ebeng disa. Inontarai nanisa aiboi esobuai ria Sempaaisi fo mani, maraba pari sewa rai.”

Wiwina manei ne doio dohonai we Sempaaisi

(Lukasi 21:1-4)

⁴¹ Na Sempaaisi ne Munufoi fo, Yesusi minohi arong we katai efanduhi doi we Sempaaisi nai fo tuti seite kaiwasa ehabi doi to buruao efanduhi doi nai foi. Inontarai ene ra bitoya fosa bitoya

* **12:36** Masmuri 110:1

etohong doi fuba. ⁴² Ainanaya wiwina ne pari fi manei da wa, kia ne doi seni boru, kiara soniai na buruao efanduhi doi nai foi. Doi seni nani suru une hargafo katui paria. ⁴³ Ampafe Yesusi sahu ne inontarai ewesuraya mandu fosa ma, medu wesa deyo, “Tarai, yeisaharai we mea mau yeyo, wiwina nini faini fi dohonai we Sempaaisi fo fuba sewa kaiwasa fuba wei foi kiai ene etohonafo. ⁴⁴ Weo ea kiai etohonai na ene ra bitoya foi, wape wiwinanei ne pari fi tonanai ki, wape dohong doi kutu wiatai we wiori fidang naya fo awa kiai.”

13

Yesusi medu kariri Sempaaisi ne Munufoi we am-bori miru fo

(Matiusi 24:1-2; Lukasi 21:5-6)

¹ Rabuang bo Yesusi era weru Sempaaisi ne Munufoi fo, ne inontarai dirisa fosa manei da ma medu wei deyo, “Dai Mantaunaune waune, botia Sempaaisi ne Munufoi denteng paria. Kamiei etana fo maihikai paria.” ² Ainanaya Yesusi medu wei aha deyo, “Mewati Munufoi we mehikai paria ne ne? Munu Sengno menemikandori wani am-bori inontarai manea emeiria misuhi kiai, kamiei boyari kontaio wiro doa na ne katai doa nai foi ahang kahai ki.”

Yesusi medu kariri rahida nunei werea naya fo
(Matiusi 24:3-14; Lukasi 21:7-19)

³ Mayeai Yesusi dautai to wiwoi Saituni ayai minohi na katai wiatai arong we Sempaaisi ne Munufoi fo. Ainanaya Petrusi, Yakobusi, Yohanesi tuti Andareasi itora siaia itomadu riati. ⁴ Itorutani

itoreyo, “Boikaririafa we amea, kidoni wori fi antanafa modurai nanai kawariai ki, tuti finanaifa kawaria mani ne fiainawiafo todoni?”

⁵ Yesusi yoa we sitoru deyo, “Metanansiau we-duarai ambori dohona inontarai etatofa mea fe. ⁶ Weo inontarai bitoya ambori era ma eteyo emadu we mea na wonohune tuti eteyo, ‘Mano metamang wei nei di yau.’ Tuti na kaiwo emadurai tonanane etatofa kaiwasa bitoya kontai. ⁷ Kontai ambori metarami mamunafei, tuti kaiwasa emamuna wawerasa, wape dohonao mematai fanai. Ne tonanane todoni kontaio kawaria akawuru wo. Wape nanai wiro deinawiai we nunei werea nayai finana kaha. ⁸ Tonanai kontai parentafei ambori memuna we parentafei ki, tuti mananu manei ambori memuna we mananu siai manei ki. Na doni kontaio ambori mundiei beba foi fio nai ki, tuti kahari miung ki. Ne nani kiai arahio fi reantenang finanai, ne tarai toyari wiwinsanaio amaina pirahai tantuma we dawning.

⁹ Metanansiau, weo inontarai siai ambori etafu mea tuti efafa mea to Majelisi Agama fosa ki, kontai ambori eboi mea na munu agama Yahudi fo ki. Kontai ambori efafa mea to mano ewe-wafonia fosa tuti mananufosa earomireafu ki, weo meroaso yau tuti meraria yau fefe. Tuti na kutu nanai mesobu rahida we memadu kariri yau wesa finana. ¹⁰ Weo todoni kontaio nehu Kaiwo Mahikai fo wuwuaifa we kaiwasa na nunei sentenang akawuru wo. ¹¹ Tuti masino etafu mea tuti eha mea to mano ehutu kaiwo fosa mani, dohonao mearomikuayai we kaiwo ariri fianai aino ambori memadura fo fe. Mae fianai aino mene-

mitituaitai we memadura fo mani, memaduraia. Weo kaiwo ariri memadurai nanai, wiwo man-taung meaino menemitituaitawa kaha, mae Allai Nuaninu Mirarebana nei andino deisahara ne. ¹²Inontarai ambori etawayang ene doroi tera fosa we inontarai siai we emunsa ki. Ne tonanane ambori kawariai kontai we wawa mangfoi dewayang ne arikangfoi ki, tuti arikangfoi ambori dapa ne wawafosuru tuti dewayang suru we inontarai siai we emung suru ki. ¹³Kaiwasanei kiai ambori enemirireu mea we meraria yau fefe. Wape mandoni dino doaria mutu paria sobu werea naya fo mani ambori sobu faririfo ki.”

*Fi dadira fuba tuti mampariri tarai kaha fosa
(Matiusi 24:15-28; Lukasi 21:20-24)*

¹⁴ “Rahida bo mewati mano kerira pari tuti wedaya ne karira pari fo foi doari na katai mesi we doa nai kaha foi ki, ambori wedaya Sempaisi ne Munufoi mesi kahai ki. (Kaiwo nani todoni kontai mano metatorai nini wa mea metafurai.) Rabuang bonani mewati fi karira nani mani, inontarai enayai na Yudea fosa todoni kontaio ewawu ahera, emitto to katai weuai fo we etadiwa nayai. ¹⁵Mano tete rabuang bonani niayai na ne munu refongfo wiwo da wafui we kia fieai na munu rorongfo fanai. ¹⁶Mano niayai na romifoi, dohonao daraberahi to ne munufoi we kia fieai konta fe. ¹⁷Rahida nana fo, rahida karira paria we wiwinsanaifosa tuti wiwingno etinsui ui fosa, weo nana mani ewawu ahera kaha. ¹⁸Mewenadi we dohonao finanai tete danunang rorong fo fanai. ¹⁹Weo na rabuang bonani, dadirao miung kaiwasafai nani, ne dadira fuba pari fine wiwo

kawariai na wea kaharai, na rahida reantenang Allai niari nunei fo paria sobu ninai, tuti wiro kawariai na eai ahang kaha. ²⁰ Masino rahida nanai Allai fioukiraia tanang kaha mani, mansiari kontaio wiro kiaharai weru karira nana kaha. Wape Allai enetituai we ne inontarai dirisa fosa, amani ne inontarai yuaise fosa, wedaya fiouki rahida nanaia tanang.

²¹ Rabuang bonani manei medu we mea deyo, 'Mewati! Mananu Mampariri fi andinini!' ete 'Mewatia-andiwani!' dohonao meroaso fe. ²² Weo mampariri tarai kaha fosa tuti nabi tarai kaha fosa ambori ehawariai ki. Ea ambori enari fi fuba bitoya paria tuti fitantuma bitoya we enari we etatofa mano Allai dirisa fosa kontai, masino ebiriu we enarisa tonanai. ²³ Ampafe metanansiau. Finanai kai wiro kawaria kaharai mae, yeikaririai kawuru we mea kai ampa, ambori metawai fanai."

Rahida Kaisung Inontarai nei daraberahi aha ma fo

(Matiusi 24:29-31; Lukasi 21:25-28)

²⁴ "Rabuang bo esodai dadira fuba pari fo kiai mani,

'Wofaisi ambori memantiti ki,

tuti embaifaisi sambewarai ahang kahai ki,

²⁵ awahafaisi ambori tiafating na rorafaisi tuti sawai ki,

tuti fi wemambiriu na rorafaisi ambori dari babiaini ki."*

²⁶ Finanaifa kawariai akawuru wori, Kaisung Inontarai nei ambori watioi we da na kafafefo

* **13:25** Yesayai 13:10, 34:4

na rorafaisi meu, ne tapapafo fuba paria tuti ne sambewaraio dadai fo fiabai. ²⁷ Ambori demi ne wewaifosa we efanduhi ne kaiwasa diriri foi na do wanang murang foi paria sobu do wanang-fui foi, tuti na do wanangsai foi paria sobu do wanamba foi, kontai na rorafaisi reafea pari sobu reafeai.”

*Yesusi deinawi fiainawiai na ai urung
(Matiusi 24:32-35; Lukasi 21:29-33)*

²⁸ “Fiyiwansoi kariri ai urung nei deinawi aunaufeai fa, amani wati to aifo we wedahamia kai, rerorifo kiawariai aha mani, nana mani waitawanai we katu wori wemunudang ki. ²⁹ Tonanai kontai we mewatio finani kiai kawariai mani, mewaitawanai kontai we rahidafo kefang ampa. ³⁰ Tarai, imadurai we mea mau yeyo, inontarai na rabuang boninisa wiro emarareharao ehai kaharai mae finanai kawariai kawurua. ³¹ Rorafaisi tuti nunei niai rai, wape nehu Kaiwone watai wenumainu.”

*Tatanansiau tuti tatamang na mai weo taserawawera rahida Kaisung Inontarai foi da nai ma fo
(Matiusi 24:36-44)*

³² “Tonanai ki, wape kariri rahida tuti araha ureng beiru Kaisung Inontarai nei da nai ma fo, mandoni kontai deitawana kaha. Wewai na rorafaisa kontai ewaitawana kaha, Kaisung Inontarai nei kontai deitawana kaha, mae Dai mesiri andino deitawana ne. ³³ Ampafe todoni kontai mewaitawang weduarai tuti metanansiau pampang, weo rahidafoi mewaitawana kaha fefe. ³⁴ Finanai ne tarai toyario, inontarai dontai to

katai waroi. Donta kaharai mae, demi ne mang-fatafosa we ewaitawang weduari, tuti deto fi eru fo maisa we enari. We mano deitawang we-dua rahutu borongfoi deretawani we deitawang beng. ³⁵ Ampafe metanansiau, weo wiro mewaitawang kidoni mano ne munufoini da nai ma fo kaha. Tarahio da na ramindenafu, ete diru rabuangfo ete rerai aha buafu, ete wofu daufa fo te. ³⁶ Ambori masino daraberahi tantuma mani, dohonao memainenang kaha fe. ³⁷ Fianai aino imadurai we me mau ninai, imadurai kontai we kaiwasane kiai, amani metanansiau pampang.”

14

Imami baba fosa tuti mantaunau Kaiwo Musai soi fosa esera we emung Yesusi

(Matiusi 26:1-5; Lukasi 22:1-2; Yohanesi 11:45-53)

¹ Rahida boru aha mani, etohonsua muniara fuba inontarai Yahudi fosa etang Roti Weragi kaha foi, tuti rahida esahui we rahida Paska foi. Na rabuang bonani, imami baba fosa tutu mantaunau Kaiwo Musai soi fosa esera we rang we etafu Yesusi na mamunggasai we ambori emuni.

² Manamo emadu wawerasa eteyo, “Wiro tanari finanai na rahida Paska foi fanai, weo nana mani kaiwasa bitoya foi ehuaya etohona rai.”

Na Betania wiwing manei sara Yesusi na maning niunsai mampori

(Matiusi 26:6-13; Yohanesi 12:1-8)

³ Na kutu nanai Yesusi niai na Betania na Simoni, mano raminde nanai meninang kusta foi, ne munufoi. Rabuang bo itorampi foi, wiwing

manei da weia. Wiwingfoi kiao maning niunsai mampori botori bei, maning nani ne harga dedai paria. Bioi karai botori rahanang foia, tuti yuai maningfoi sara Yesusi nungfo nai. ⁴ Inontarai maneiruo eminohi kontai na nana fosa ewati fi niari nana fo ehasouwi, ampafe emadu wawerasa eteyo, “We fianie wiwingfoi mei funong maning ne harga dedai tonina finina? ⁵ Ne mahikai mani, maningfoi dewayani tuti doifo dohonai we mano ene pari fi fosa. Weo maningfoi ne hargafo dedai paria amani doi dinario wepiaring webetoru (300) teai.” Ampafe ehasowi paria.

⁶ Wape Yesusi medu wesa deyo, “Metawinia! We fianie metatawari tonanai nina? Fiani aino niari we yau ninai, fi mahikai fine. ⁷ Weo inontarai ene pari fi nesa mani, enayai rahang mea pampang na rahida neungne, ampafe masino memaya mani rahida neungne kontaio mefatasa ki. Wape yau wiro inayai rahang mea waroi ahang kaha ki. ⁸ Wiwing nini niari fio mai wei we niari we yau fo. I sara maning niunsai mampori nei na nehu tarainei tonina ne we meine-nang nehu tarainei we ambori esarai fo. ⁹ Tarai, imadurai we mea mau yeyo, na nunei sentenang, na katai doni kontai nehu Kaiwo Mahikai fo ewuwuai naya mani, fi wiwingfi niari ninai kontaio etaiririai ki ambori earomioai.”

*Yudasi yoa we dewayang Yesusi
(Matusi 26:14-16; Lukasi 22:3-6)*

¹⁰ Ainanaya Yudasi Iskarioti, manei na Yesusi ne inontarai ewesuraya mandu fosa, da we imami baba fosara we dewayang Yesusi wesa ki.

¹¹ Rabuang bo imamifosa etarami kaiwo fenana

fo, eparaise paria tuti etarera we ambori ebai Yudas ki. Ampafe Yudasifo sera we rahida mai we dewayang Yesusi.

Yesusi dang fiang Paska ria ne inontarai ewesuraya mandu fosa

(Matiusi 26:17-30; Lukasi 22:7-23; Yohanesi 13:21-30)

¹² Na rahida bo reantenang etohonsua muniara Roti Weragi Kaha foi, amani na rahida Yahudi-fosa emung domba we fiang Paska foi, Yesusi ne inontarai ewesuraya mandu fosa etutani eteyo, “Daie, katai bodoni dino enemurorong niyai nai we amemainenang fiang Paska we wau nai ne?”

¹³ Ainanaya Yesusi demi uwemandu na ea, medu we suru deyo, “Mura to bendarifoia, na wanai ambori musobu mang manei we kia babeu bei, sefang na merehara, mura riatia. ¹⁴ Munu da wa suaioi foi mani, mura wa musuai nai kontai tuti mumadu we mano ne munufoi mureyo, ‘Dai Man-taunaufoi deyo, “Rorong bodoni dino yau tutu nehu inontarai eraria yau nesa ametang fiang Paska nai ne?” ’ ¹⁵ Inontarai nani ambori deinawi rorong fiebai bei na yai fo we muru. Rorong nani meinenang ampa. Mumainenang fiang Paska na nanai we tata.”

¹⁶ Ainanaya inontarai mandu fosuru ura to bendarifoia. Na wanai fianai aino usobua fo, mai kariri fi Yesusi medurai we surua fo. Ampafe na katai nani umainenang fiang Paska foi we ea naia.

¹⁷ Dirua mani Yesusi tuti ne inontarai ewesuraya mandu fosa era to munufoia. ¹⁸ Era wa eminohi etampi tonanai, mayeai Yesusi medu wesa deyo, “Tarai, imadurai we mea mau yeyo, manei na

mano tatampi ruhiai nini tata ambori dewayang yau ki.” ¹⁹ Etarami kaiwo fenanai enemirorong fituayai paria, ainanaya mansiari-mansiari dutang bari Yesusi aha deyo, “Daie, wiro yau kahai e?”

²⁰ Yesusi yoa deyo, “Inontarai nini mani, inontarai suraya mandu ne mea manei dine, amani andino soang ne rotifo ruhiai ria yau na rewangguai bo-yari ne. ²¹ Tarai, Kaisung Inontarai nei ambori mireha kariri fianai aino fafongfa nabifosa esoi na Sempasi ne Kaiwofoa fo. Wape we mano dewayang Kaisung Inontarai neia mani, ambori sobu ne karirafu ki! Ne mahikai sewa we wenani-faini mani, wiro saubaunung to nunei ma fanai.”

²² Rabuang bo etampi foi, Yesusi kia rotifeai dutang Sempaasi dohong mahikai wei. Ainanaya fioabau rotifo na warangfo, tuti dohonai wesa. Yu rotifo dohonai wesa tonanai mae medu wesa deyo, “Mehari mau tuti metani, weo nehu tarafi dinini.” ²³ Mayeai kia nofi soni angguri nai foi, dutang Sempaasi dohong mahikai wei. Ainanaya dohong angguri fo na nofi foi aha, we etunumi.

²⁴ Mayeai Yesusi medu wesa deyo, “Angguri nini mani nehu rika dine, rikao na Kaiwo Areraio Allai dohonai we inontarainesara fo, rikao tiwowu we kaiwasa bitoya foi. ²⁵ Tarai, yeisaharai we mea mau yeyo, angguri nini wiro yunumi ahang kahai, paria yunung angguri weworu na Dai Allai ne Mananuorong foi.” ²⁶ Ainanaya erohi rarung rowei we efiai Sempaasi, mayeai era to Wiwoi Saitunia.

*Yesusi medurai we ambori Petrusi feforai ki
(Matiusi 26:31-35; Lukasi 22:31-34; Yohanesi 13:36-38)*

²⁷ Na rang rorong era to wiwoifoia fo, Yesusi medu wesa deyo, “Mea kiai ambori mewawu taterai weru yau ki. Weo na Allai ne Kaiwo dotu tono: ‘Imung ne mantahungfoi,

tuti dombafosa ambori ewawu taterai ki.’”*

²⁸ Wape rahida bo isuwi aha foi mani, ambori ira foni meara isobu mea na nu Galilea foi ki.”

²⁹ Manamo Petrusi yoa deyo, “Bereri kontai. Tarahio mano wei nesa, mae yau mani todoni kontaio iwawu weru wau kaha rai.” ³⁰ Yesusi yoa wei aha deyo, “Tarai, imaduarai we wau mau yeyo, diru nini wiro manggohei bibe weberu kaharai mae, fofora yau webetoru kawurua, amani boyo wiro boroanso yau kaha.” ³¹ Manamo Petrusi kikatawanai deyo, “Todoni kontai ki, paria imereha kontai ria wau, ifafora wau na wea kaha rai!”

Tuti mano wei fosao, emadu tonana kontai.

*Yesusi wenadi na Getsemani
(Matiusi 26:36-46; Lukasi 22:39-46)*

³² Ainanaya Yesusi tuti ne inontaraifosa era to katai bei wonong fino Getsemani. Na katai nanai Yesusi medu wesa deyo, “Meminohi na ninai mae itaha tourai to wanaia iwenadi nai.” ³³ Ainanaya kia Petrusi, Yakobusi tuti Yohanesi itora ruhiai riati. Na siari nanafo nuruainso weansarai tuti enerorong fituayai finanaya. ³⁴ Ampafe medu we sitoru deyo, “Enehurorong fituayai paria nehu tarai toyari yeyo imereha. Ampafe muntodayai na ninai tuti muntorena fanai mae muntowait-awang weduarai.” ³⁵ Yesusi saha tourai waroi

* 14:27 Zakariai 13:7

kuteai weru sitoru, ainanaya disangkapa awe-bukafo tuti dutang Sempaaisi. Dutana deyo todoni mani wirow sodai ne dadira rorong fo fanai.

³⁶ Wenadi deyo, “Daie,* Wau nari fiani kontai mawa arora. Kadeo ruai fi miraba fuba isodairi nini weru yau, wape wirow kariri nehu yawiane fanai, mae kariri nemu bawiawa terai.”

³⁷ Mayeai daraberahi we ne inontarai kia sitoru fo itoru aha, wape da wa mani deti sitoru we itorenawa itowaitawang mai kaha. Ampafe medu we Petrusi deyo, “Simone bena e? Yemi wau we bena fanai mae boitawang weduaraifa araha ureng tarai boyari kawuru, wape wirow wemambiriu wea kaha.” ³⁸ Ainanaya medu aha deyo, “Muntowaitawang weduaraia tuti muntorutang Sempaaisi, ambori Saminseni weanggari muntoru fanai. Tarai we muntonumianinuwa biriu we dohong kariri ne bengfo, mae muntone taraiwa wemambiriu kaha.”

³⁹ Mayeai Yesusi da wa dutang Sempaaisi aha we kaiwo anta dutang wea fo. ⁴⁰ Dutana kaifo daraberahi we ne inontaraifo sitoru aha. Wape da wa mani sobu sitoru we itorenawa, weo itouremi mamong paria fefe. Ampafe itoserawawera fianai aino itore itomadurai we Yesusi ahang fo. ⁴¹ Rabuang bo Yesusi daraberahi we sitoru webetoru fo, medu deyo, “Muntowatai muntorena nendai e? Mainanaya. Rahidafe kikeu ampa we Kaisung Inontarai nei, mano dewayani foi soari to inontarai sasari fo ewarami rorong fo ampa. ⁴² Muntoroabari muntoru ambori tora. Weo

* **14:36** Na Yahudifosa ene kaiwo Iberani mani, Abba.

muntowati, mano dewayang yau fi da kawuru ma nina.”

Etafu Yesusi tuti ne inontarai erariati fosa ewawu taterai

(Matiusi 26:47-56; Lukasi 22:47-53; Yohanesi 18:1-11)

⁴³ Yesusi doa medu tonanai we sitoru mae, Yudasasi da wei ma. Yudasasi nini mani Yesusi ne inontaraio ewesuraya mandu fo manei dine. Kaiwasa bitoya era riati ma, eha sondu tuti aiboi. Kaiwasa nanisa mani, imami baba fosa, mantaunau Hukumi Musai soi fosa tuti mano ewenunggamiei we Yahudi fosa, ansaino etemisa ne. ⁴⁴ Na antanafa, Yudasasi mano dewayani foi medu wesara deyo, “Inontarai mandoni dino inunahi fo mani, inontarai dinani, metafuri. Metafuri tuti mehari, wape mewaitawang weduaria.”

⁴⁵ Na kutu Yudasasi da ma nanai, da bau Yesusi tuti medu wei deyo, “Dai Rabio Mantaunaune waune,” mae suana niuna Yesusi. ⁴⁶ Ainanaya eru tawang Yesusi tuti etafuria. ⁴⁷ Wape inontarai etoa na nana fo manei fiating ne sondufoi, doara waru ferang kutu imami fuba Kayafasi ne womingfoi tarandaungfoia fituayaia. ⁴⁸ Ainanaya Yesusi medu wesa deyo, “Mewaitarahio yau mani inontaraio mamuna di yau e,[†] donio meha sondu tuti aiboi mera ma we metafu yau nai nina e? ⁴⁹ Rahida neungne inayai yeunau pampang ria mea na Sempaisi ne Munufoi rofongfo, mae wiro metafu yau kaha. Wape todoni kontaio menari tonanai, ambori mai kariri fianai aino dotu na Sempaisi ne Kaiwofea fo ne.” ⁵⁰ Ainanaya Yesusi

[†] **14:48** Ete mananapi.

ne inontarai erariati fosa ewawu taterai weruria.
⁵¹ Na nanai bariboai manei da ria Yesusi na kufufui fo, i sensang wedua ne taraifo terai na ireu lineni bei, amani ireu ne harga dedai dine.
⁵² Raifosa eteyo etafuri kontai, ampafe warapa ireufoi erutia mae mito arora wa.

*Yesusi doa na Majelisi Yahudi fosa ealomireafu
 (Matiusi 26:57-68; Lukasi 22:54-56, 63-71;
 Yohanesi 18:12-14, 19-24)*

⁵³ Mayeai eha Yesusi to imami fuba foi ne munufoia. Na nanai imami baba fosa, mano ewewafoniai we Yahudi fosa tuti mantaunau Hukumi Musai soi fosa efanduhisa kiai na nanaia, amani mano esahusa we Majelisi Agama. ⁵⁴ Petrusifo weriria Yesusi na waroi, paria suai kontai to imami fuba foi ne munu dereungfo afui. Na nanai deti inontarai ewaitawang munufoi sa eminohi eharuru adia, ampafe da wa minohi keruru adia kontai ria sa. ⁵⁵ Imami baba fosa tuti Majelisi Agama fosa tantenang erurai paria we esobu inontaraio epampamu etinggai Yesusi we dohong sarawai ambori etohong aiboi marareha fo wei. Manamo wiro esobu ne sarawafea kaha. ⁵⁶ Esahu inontarai bitoya kontai ma we etinggai funong Yesusi wape fianai aino emadurai nanai wiro emadu robong boyari kaha, ampafe wedaya etapa wawerasa.

⁵⁷ Ainanaya manea siai etoaria emadu funong kaiwo kariri Yesusi, ⁵⁸ eteyo, “Ametarami inontarai nini medu tonina, ‘Itota Sempaisi ne Munu inontarai enariri ninia kiai, wape rahida botoru aha mani iruai bei siai aha doa, amani bo wiro inontarai enariri kaha.’ ” ⁵⁹ Wape kaiwo emadurai

nanai kontairo wirow emadu robong boyari kaha, ampafe kaiwofo dapa wawerahai kontai.

⁶⁰ Ampafe imami fuba foi doari rahangsa kiai awiai tuti dutang Yesusi deyo, “Todonie boromu tibau we kaiwo fuba etinggai wau weai nini kahai wei ne?” ⁶¹ Manamo wirow Yesusi medu sobu kaiwofea kahai mae nemboru terai.

Ainanaya imami fuba foi dutang berahi aha deyo, “Wau mani Mananu Mamparirio, Kaisung Allai mano Dedai Mirarebana fi di wau e?”

⁶² Yesusi yoa deyo, “Yau aranane, tuti mea kiai ambori mewati Kaisung Inontarai nei we minohi na Allai mano weMambiriu foi warang domoya fo tuti da na kafafefo na rorafaisi meu.”

⁶³ Ampafe imami fuba foi kesou paria tuti fiosiaabu ne ansungfo tuti medu deyo, “Kasau we tata ampa. Mandoni dino tatutani we medu kariri ne sarawafo aha ne?”

⁶⁴ Weo metaramioai terai na metaramine we deibera Allaifo ampa, weo deyo I mani Seng Allai ne Kaisung dine. Ampafe memadu todoni?” Ea kiai emadu beyari we eteyo Yesusi dohong sarawai, ampafe sobu aiboi marareha fo.

⁶⁵ Ainanaya inontarai manehiru teai etoaria ehandioi. Tuti etabung wedua urengfo, ambori eboi mae eteikanggani, eteyo, “Nabine waune, bento, boroanai toyari nabi, boisaharai we mandoni dino bioi wau nei.” Mano ewaitawang weduari fosa kontai eboi.

*Petrusi fefora we wirow deroanso Yesusi kaha
(Matiusi 26:69-75; Lukasi 22:56-62; Yohanesi 18:15-18, 25-27)*

⁶⁶ Petrusi doa wawerahai na munu dereungfo tonanai, wiwingno fiata imami fuba foi manei da

rumami. ⁶⁷ Deti Petrusi we minohi keruru adiafo nanai, deroang wei na mai paria, tuti medu wei deyo, “Yesusi inontarai Nazareti foi ne inontarai erariati fe manei di wau to.”

⁶⁸ Manamo Petrusi fefora deyo, “Iserawawerahi tuti iwaitawang fi modurai nina kaha.” Ainanaya Petrusi dari weru katai nani da to rahutu borong fuba foi aha. [Na kutu siari nanai kontaio manggohei bibea.]‡ ⁶⁹ Mangfata wiwing foi deti Petrusi aha, ainanaya medu we mano etoari na nana fosa, deyo, “Inontaraio eraria Yesusi fe manei dinini.”

⁷⁰ Manamo Petrusi fefora toyarine. Mayeai inontarai etoari na nana fosa emadu we Petrusi aha eteyo, “Wiro bereri ahang kaha, mae wau mani inontarai ro ria Yesusife manei di wau, weo inontarai Galilea di wau fefe.” ⁷¹ Ainanaya Petrusifo doaria feforawa mutu deyo, “Kaiwo metinggai yau weai ninai, iserawa iru na wa amangwau, yau yeroanso inontarai mano meteo nani kaha.”

⁷² Na tatofang siari nanai kontaio, manggoheifo bibe weberua. Ainanaya Petrusi aro kaiwo Yesusi medurai kawuru weia fo. Medurai deyo, “Wiro manggohei bibe weberu kaharai mae fofora yau webetoru kawurua.” Ampafe Petrusifo saia dengteng ahang kahai we fio niaria fo.

15

Yesusi doari na Pilatusi arongreafo
(*Matiusi 27:1-2, 11-14; Lukasi 23:1-5; Yohanesi 18:28-38*)

‡ **14:68** Na kaiwo asli pari fo mani, wiro obu kaiwo rabuang bonini kaha.

¹ Kameai kutung, mano ehutu kaiwo we Yahudi fosa kiai, amani imami baba fosa, mano ewewafo-niai we Yahudi fosa, tuti mantaunau Hukumi Musai soi fosa, esahera emadu ruhi kaiwo, ainanaya ewora Yesusi warangfo tuti eharia etohoni we Pilatusia. ² Na wanai Pilatusi dutang bera Yesusi deyo, “Taraie, wau weMananu we inontarai Yahudi fesa ne ne?” Yesusi yoa wei deyo, “Yo, tonanai kariri modurawa.” ³ Imami baba fosa etinggai Yesusi na fi bitoya paria. ⁴ Ainanaya Pilatusi dutani aha deyo, “Maya we fobai boromuwai kaha e? Taramu fi inggairai bitoya paria eru eso wau nai mau ne kaha e?” ⁵ Manamo Yesusi wiro medu sobu kaiwo kuteai ahang kaha, wedaya Pilatusi pepuhung paria.

Yesusi sobu aiboi marareha foi

(Matiusi 27:15-26; Lukasi 23:13-25; Yohanesi 18:38-19:16)

⁶ Na rahida fuba Paska foi neungfo mani, Pilatusi ne koang we sawingno inontarai ewatai na aitamurorong fo manei da to boriei, kariri kaiwasa bitoya foi etiriafo. ⁷ Inontarai manei wonong fino Barabasi, wiatai na aitamurorong fo, weo miung inontarai kontai na rabuang bo emamuna we parenta Roma foi ne. ⁸ Ampafe kaiwasa bitoya foi era ma we etutangno Pilatusi we sawingno mano ewatai na aitamurorong fo manei, kariri fianai aino na fafongfo niaria fo.

⁹ Ainanaya Pilatusi dutansara deyo, “Memaya we itawingno Mananu Yahudi nei we mea re?” ¹⁰ Weo Pilatusi deitawanaifa we imami baba fosa enemirorong pirahai we Yesusi ampafe doni ehari ma nina.

¹¹ Manamo imami baba fosa eha we kaiwasa bitoya foi enemirorongfoi ambori etanggewa Pilatusi we sawingno Barabasi wesa. ¹² Ampafe Pilatusi medu we kaiwasa bitoya foi aha deyo, “Tonana mani inari fiani we inontaraio mesahui we Yahudinesa ene Mananufi ne?” ¹³ Ebibe kiai tantenang beyari eteyo, “Pahui na aitabafoi.” ¹⁴ Pilatusi berasa aha deyo, “Wape fisarawaio todoni fino niari ne?” Manamo esahu mambiriu nariai aha eteyo, “Pahui na aitabafoi!”

¹⁵ Pilatusi niari we sona kaiwasa bitoya foi enemirorongfoi ampafe sawingno Barabasi wesara. Mayeai demi inontarai eruba Yesusi, ainanaya dohoni wesara we epahui na aitabafoi.

Pilatusi ne afai mamuna manea emei kanggani Yesusi

(Matiusi 27:27-31; Yohanesi 19:2-3)

¹⁶ Mayeai Pilatusi ne afai mamuna fo manea eha Yesusi to ene munu fiabai eminohi nai foi afui, ainanaya esahu ne afai mamuna fosa kiai we efanduhisa na nanai wari Yesusi. ¹⁷ Ainanaya esansung Yesusi na ansung kehe rawanderio ne hargai dedai feaia satarai, nana mani, ansung boriei toyari ansungno mano ewemananufosa esansunsa nai fo. Tuti etaya fi na ai arirawang weababo fo bei wesapewi mananu ambori etatari na nungfoi. ¹⁸ Mayeai enari anggari we esomi wei eteyo, “Inontarai Yahudi ne ene mananune waune, amefiai wau!” ¹⁹ Eboi Yesusi nunggamieifoi na aitatohi tuti ehandioi, ainanaya etisangkapa eawemibuka mae esomi wei. ²⁰ Emei kanggania kaia fo, etisu ansung kehe rawanderi fo werui mae etohong mantauni ne ansungfo nari

aha satarai. Mayeai ehari to boriei weru munufoi we epahui na aitabafoi.

Epahu Yesusi na aitabafoi

(Matiusi 27:32-44; Lukasi 23:26, 33-43; Yohanesi 19:17-24)

²¹ Na rang rorong era to katai epahu Yesusi nai foi, ehanggung inontarai manei na rang rabuang, inontarai nani arahi da na munuefeai to bendar-ifo i aha. Wonong fino Simoni, i inontarai Kirene dine, amani Aleksanderi tuti Rufusi utamami dine. Na nanai afai mamuna fosa erutawani etemi sodua Yesusi ne aitabafoi. ²² Ainanaya eha Yesusi to katai wonong fino Golgota, nana mani, *Woming Nungkamiei*. ²³ Na nanai eteyo etohong anggurio etadoanai na murifeai* awa dunung, manamo Yesusi dunung kaha. ²⁴ Mayeai epahu Yesusi na aitabafoia, tuti ehabi onde we etato ne ansungfo maisa.

²⁵ Nanaya mani, kameai araha ureng indeata, epahu Yesusi na aitabafoi. ²⁶ Na aitaba nunggamieifo esoi kaiwofea kariri fi etinggairi wea fo, amani dotu tono Mananu Inontarai Yahudi Dinini. ²⁷ Epahui sau rahang inontarai ukamananapi mandu, manei sau na eneung domoya foi tuti manei sau na eneung dowe i foi. ²⁸ Na tonanane mai kariri Sempaisi ne Kaiwo dotu tono:

“I esahui kontai we inontarai niari fi karira.”*

* **15:23** Muri mani, rawang weo ne tarai patite mani, wiro nuruaino pirahai kaha. * **15:28** Yesayai 53:12

²⁹ Kaiwasa fuba da na nana foi ehimi enumi tuti eteiberahi eteyo, “E, inontarai boyo tota Sem-paisi ne Mununei tuti rahida botoru ruaisi aha ne waune. ³⁰ Into wemambiriu tonana mani biari weru aitabawai tuti waramuira karira ninai weru wau.” ³¹ Imami baba fosa tuti mantaunau Hukumi Musai soi fosa eteibera Yesusi kontai. Emadu wawerasa eteyo, “I mani feriri inontarai siai, wape wemambiriu we feriri bera mantauni kaha.” ³² Tuti eteyo, “Masino i mani Israeline tane Mananuo weMananu Mampariri fi dine mani, tonana mani bia weru aitabafoi to, ambori tawati teraifa mani taroasoai.” Inontarai mandu epahu suru kontai fo suru urei kanggani Yesusi kontai.

Yesusi ne mireha toa fo

(Matiusi 27:45-56; Lukasi 23:44-49; Yohanesi 19:28-30)

³³ Tete rahida rabuang araha ureng suraya boru, na tantuma kataifo memantiti sentenang paria sobu araha ureng botoru. ³⁴ Tuti tete ramindena araha ureng botoru foi, Yesusi bibe fuba deyo, “*Eloi, Eloi, lama sabaktani?*” nana mani deyo, “Dai Allai, Dai Allai, todoni tawing yau nina?”*

³⁵ Inontarai maneiru teaio etoa kefang na nana fosa etaramio Yesusi bibe fo tuti eteyo, “Metaramia sahu we nabi Eliai.” ³⁶ Inontarai manei na kaiwasa nanisa sikaherawa kia mandafeai, yorang na angguri sisasa feai, mayeai kia aifarang bei ma disanai nai, ainanaya subarai to Yesusi borongfo ayai. Mae medu deyo, “Tatamang tawaitawanai we Eliai da ma suki

* **15:34** Masmuri 22:1

weru aitabafoi rai ete bireri e?” ³⁷ Ainanaya Yesusi bibe fuba beyaria aha na rawafui tapapa, mayeai kiaharaia.

³⁸ Na siari nanai kontaio ireu aburung sau wetaba na Sempaisi ne Munufoi rorongfo miabu weberu, na yaifo paria sobu kofafo.

³⁹ Rai mamuna ene mano wenunggamiei doari na nana foi, deti terai todoni Yesusi mireha toa fo nanai, medu deyo, “Tarai, inontarai nini Allai ne Kaisung dine!”

⁴⁰ Na nanai wiwing maneiru teai etoari na waroi ewati kariri fianai aino Yesusi sodaira fo. Wiwingfosa mantoru itowonomi fino Salome, Maria Makdalenai, tuti Maria Yakobusi mano katuti tuti Yosesi uinamifoi. ⁴¹ Wiwing nini sitoru na raminde Yesusi niayai na nu Galilea foi mani itora riati tuti itofatari ne. Tuti wiwing siai bitoya kontai efanduhisa na nanai. Wiwing nanisa era ria Yesusi kawuru ma enayai na bendari Yerusalemi ampa.

Esarai Yesusi na fafofo

(Matiusi 27:57-61; Lukasi 23:50-56; Yohanesi 19:38-42)

⁴² Wofoi rerai we sawaia tuti nana mani rerai we rahida Sabati foi finana. Weo rahida bonani mani rahida mainenang fi we rahida Sabati foi fefe. ⁴³ Ampafe inontarai manei wonong fino Yusupi, i inontarai na bendari Arimatea dine, da ma. I kontai yuo wang Majelisi Agama fo tuti kaiwasa esahu suari, tuti i yoasoa tuti demang na mai paria we rahida bo Allai weMananufu. Kia ne tarai da wa dutang Pilatusi we kia Yesusi ne

taraifo i ambori sirai.† ⁴⁴ Pilatusi taraoai we Yesusi mirehara fo nanai, pepuhung. Ampafe demi inontarai manei da wa sahu mano wenunggamiei we afai mamuna fosa ama dutang berahi we tarai e Yesusi mireha ampa ne. ⁴⁵ Mano wenunggamiei we afai mamuna fosa deikariri kariri ne mireha toa fo kai we Pilatusia, ampafe yoa we Yusupi ne kaiwo dutang wea foa. ⁴⁶ Ainanaya Yusupi wiorio ireu lineni (ne harga dedai) beia, mayeai da wa su Yesusi na aitabafoi meu, sensani nayai. Mayeai kiaria dohoni wia na fafo dahi na wiwoi wekamiei dereung fo. Ainanaya, dedoi kamiei fiabai beia wia kobu fafo borongfoa. ⁴⁷ Maria Makdalenai tuti Mariai mano Yosesi inanai uwati te katai esarai nai foi kontai.

16

Yesusi suwi aha

(Matiusi 28:1-10; Lukasi 24:1-12; Yohanesi 20:1-10)

¹ Rahida Sabati foi kiaia fo, Maria Makdalenai, Mariai mano Yakobusi inanai tuti Salome, itowaworio finunsai mampori fo, itoha itora to fafo foi we itosara Yesusi ne taraifo i nai. ² Ampafe kameai kutung na rahida bo reantenang, amani rahida Minggu foi, wofoi arahio fioairi, mae wiwingfo sitoru itora to fafofoia. ³ Na rang rabuang itomadu wawera sitoru itoreyo, “Mandoni dino awa mani fiata totoru we dedoi kamieifo i weru fafo borongfo ne?” ⁴ Weo kamieifo i fiabai paria fefe. Itomadu tonanai, mae itofobera itouremi itowatia

† **15:43** Na Hukumi Yahudi foi esarai inontarai marareha na rahida Sabati fanai. Mae na rahida bo fafong foi, wofoi sawai kaharai mani, esaraia.

we Yesusia. ¹¹ Etaramioai we Yesusi suwi na marareha rorong foi ampa tuti deinawi ne tarai we Mariai, wape wiwo eroasoa kaha.

Yesusi deinawi ne tarai we uwemandu na ne inontarai erariati fosa

(Lukasi 24:13-35)

¹² Mayeai Yesusi deinawi ne tarai siai aha we ne inontarai mandu ura to munuefea fo. ¹³ Ampafe urarabera suru we mano efau fosa aha, we ureikaririai kariri Yesusi wesa. Manamo eroasoa kahai kontai.

Yesusi deinawi ne tarai we ne inontarai ewesuraya mansiri fosa

(Lukasi 24:36-49; Yohanesi 20:19-29)

¹⁴ Yesusi ne inontaraifosa eminohi etampi tonanai, mayeai na tantuma Yesusi kiawariaiosa. Suasa we eroasoai turura kahai tuti enumikamieifoi mitubaru paria. Weo kaiwo etaramioai ria inontarai mano ewati te Yesusi we suwi ahang fosa fo wiwo eroasoa kaha.

¹⁵ Ainanaya medu wesa deyo, “Mera wariai to nunei sentenang, we mewuwu nehu Kaiwo Mahikai we kaiwasafai sentenang. ¹⁶ Mandoni dino yoasoa kaha mani ambori sobu Sorohafoi, mae mandoni dino yoasoai tuti webaptisi mani ambori kiaharai weru Sorohafoi. ¹⁷ Fiaianawiai kariri eroasoafai mani, inontarai eroasoai nanisa ambori etata nuaninu kerira fosa na wonohune, tuti ambori emadu na inontarai siai ene kaiwofo.

¹⁸ Kontai ambori eru tawaifosa wape esodai ne karirafea kaha tuti etunung fi memu foi wape memusa kaha. Tutu eruai ewaramifoa wasau inontarai emaninang fosa mani, ambori ebeng ki.”

Yesusi dau to rorafaisi
(Lukasi 24:50-53; Rasuli 1:9)

¹⁹ Seng Yesusi medu riasara kaifo, dautai to rorafaisia. Na nanai minohi na Seng Allai warang domoya foi. ²⁰ Ampafe ne inontarai fosa etaraberasa tuti ewuwu ne Kaiwo Mahikai fo to katai doni kontai na nunei sentenang. Tuti Sengnei kontai sawing warang kaha, mae yufi riasa, deinawi ne tonanane na fitantuma fuba niari na sa fo. Antu.

Sempaisi Ne Kaiwo Mirarebanai New Testament in Ambai

copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Ambai

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2010, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Ambai

© 2010, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-03-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files
dated 29 Jan 2022

a4b461f1-cd72-5074-9be0-b39efea15ceb